

פרקטיקות מהשטח לשמירה על הנקיון

במרחב הציבורי בישובים ובשטחים הפתוחים

מדריך זה גובש במסגרת "המיזם לניקיון המרחב הציבורי" – תכנית משותפת של המשרד להגנת הסביבה ומרכז השלטון האזורי

- אוגדן מתעדכן -

עריכה, עיצוב וכתיבה: ד"ר נעמה לב, ענת כנות

מרכז השלטון האזורי בישראל
למארים אף בבית

חושבים רחוק

רואים פתוח

שמירה על הניקיון ותחזוקת השטחים הפתוחים היא משימה מורכבת והכרחית. מועצות אזוריות נושאות באחריות לשטחים פתוחים המהווים את עיקר משאבי הטבע, הנוף והחקלאות של ישראל. 85% משטחים אלו נמצאים בתחומי השיפוט של המועצות האזוריות. שטחים אלו הם נכס ציבורי חיוני לשמירה על איכות החיים, בריאות הציבור והמערכות האקולוגיות, אך גם למורשת הדורות הבאים.

למרות החשיבות הרבה, שטחים אלו מתמודדים עם אתגרי ניקיון משמעותיים הנובעים ממגוון סיבות, בהן התנהגות הציבור ביציאה לבילוי באתרי הטבע, השלכת פסולת עבריינית למטרות רווח כלכלי ומחסור במשאבים ובתשתיות נאותות לניהול פסולת ועלויות גבוהות לטיפול בפסולת. ללא התמודדות יעילה, השלכות הלכלוך גורמות נזקים סביבתיים, פוגעות בנוף ובאיכות חיי התושבים, ומדרדרות את המערכת האקולוגית.

המדריך שלפניכם נועד להעניק כלים מעשיים ולהציע דרכי פעולה המבוססות על פרקטיקות מוצלחות שיושמו על ידי רשויות וארגונים בארץ. למרות שהמדריך אינו מתיימר לספק פתרון כולל, הוא מהווה מקור ללמידה ליישום של פתרונות נקודתיים מותאמים לכל מועצה. כמו כן, הוא מספק השראה לשיתופי פעולה בין מועצות, ארגונים וקהילות לשיפור המצב בשטח.

במקביל לכתיבת מדריך זה, מתקיימת עבודה על תוכנית לאומית רחבה שמטרתה לספק מענה מערכתית ולהוביל לשינוי כולל בתחום הניקיון ותחזוקת השטחים הפתוחים והמרחב הציבורי.

תודה רבה לכל עובדי המועצות האזוריות, הרשויות המקומיות, העיריות והארגונים השותפים, אשר לקחו חלק בתהליך, שיתפו מניסיונם, תרמו חומרים, והיו נכונים לחלוק ידע ולמידה מתוך העשייה בשטח. שיתוף הפעולה והנכונות להחליף פרקטיקות הם הבסיס ליצירת פתרונות ארוכי טווח ולחיזוק היכולת להתמודד עם אתגרי ניקיון המרחבים הציבוריים והפתוחים.

דרך צלחה! צוות מנהלת הניקיון

6	הרקע לכתיבת המדריך
8	הקדמה תיאורטית –
	הבנת תופעת השלכת הפסולת דרך שלוש מסגרות חשיבה
9	מבנה המדריך
10	כיצד לבחור את הפרקטיקה המתאימה?
11	מבנה פרקטיקה
12	השטחים הפתוחים
13	1 רוטינות נקיין ותחזוקה
15	הוצאת והתאמת פחים למרחב ושגרת פינוי ✓
17	שגרת נקיין ותחזוקה מתוכננת בשטחים הפתוחים לאורך גדות נחלים ✓
19	איסוף פסולת גושית וגזם מבתי התושבים באחריות המועצה ✓

21	<u>2 שיפור תשתיות ומתקנים לאיסוף פסולת</u>
23	<u>הוצאת האשפתונים מהמרחב הציבורי והטבעי</u> ✓
25	<u>הצבת פחים מוטמנים עם חיישני נפח באזורים רגישים בטבע</u> ✓
27	<u>הקמת תחנות ריכוז לפסולת חקלאית (מפח"קים)</u> ✓
29	<u>3 פעולות מניעה, חקיקה, אכיפה והרתעה</u>
31	<u>חוקי עזר לשמירה על סביבה נקייה</u> ✓
34	<u>איסור הכנסת כלים חד-פעמיים לחופים</u> ✓
36	<u>ניהול תנועת תמטיילים ורכבי שטח</u> ✓
38	<u>מצלמות בשטח – פתרון משולב לביטחון וסביבה</u> ✓
41	<u>הסדרת מפטמות עגלים</u> ✓

- 43 [4 הסברה מותאמת תרבות, תמריצים חיוביים, דוגמה אישית ופעולות חינוכיות](#)
- 45 ["תושבים לוקחים אחריות"](#) ✓
- 47 ["הסברה בגובה העיניים" – פעילות מסבירים](#) ✓
- 49 [סיירת הסברה בטיילת מושב מנוף](#) ✓
- 51 [קורס "מנהיגות ירוקה" בכפר סלאמה](#) ✓
- 53 [נאנ"א – נאמני נחל אלכסנדר](#) ✓
- 56 [5 גישה רב מערכתית וחיזוק הקשר המרחבי ומקומי ממשלתי](#)
- 58 [מינוי מנהל שטחים פתוחים במועצה אזורית](#) ✓
- 61 [שיתוף פעולה בין אגפי המועצה להפקת ארועי קהילה עם אפס פסולת](#) ✓
- 64 [הקמת מנהלת נחלים שטחים פתוחים](#) ✓
- 67 [צוות מתאם מרחב ביוספרי](#) ✓
- 70 [פורום אכיפה לשטחים הפתוחים](#) ✓
- 71 [תכנית אב לשטחים פתוחים](#) ✓

הלכלוך בשטחים הציבוריים והפתוחים בישראל הולך ומחמיר, ומשאיר חותם סביבתי, חברתי וכלכלי כבד. כמויות הפסולת הבלתי חוקית מצטברות, פוגעות בנוף, מזהמות מקורות מים, ומשפיעות על איכות החיים של התושבים. בכל שנה נגרם למשק הישראלי נזק כלכלי הנאמד ב-6 עד 8 מיליארד ש"ח, בשל הוצאות ניקיון, ירידת ערך הקרקע, פגיעה בתיירות ובבריאות הציבור.

הרשויות מתמודדות עם מציאות קשה של השלכת פסולת יומיומית, כאשר בכל פעם ששטח מסוים מנוקה, הוא מתמלא מחדש. המאמץ לשמור על ניקיון המרחבים הפתוחים והציבוריים הופך להיות מאבק מתמשך, הדורש משאבים רבים, כוח אדם ואכיפה שאינה תמיד מספקת. התסכול בקרב העוסקים בתחום גובר, שכן העבודה הסיזיפית של ניקוי השטח אינה מביאה לשינוי משמעותי. כדי לייצר שינוי אמיתי ובר-קיימא, אין די בפינוי מתמיד של הפסולת – יש לטפל בשורש הבעיה: ההתנהגות.

השלכת פסולת מתרחשת בכל המרחבים הציבוריים, אך במדריך זה בחרנו להתייחס באופן שונה לשני סוגי מרחבים עיקריים:

- ❑ **מרחב השטחים הפתוחים** – לעיתים נתפסים כ"שטחי הפקר", ללא אחריות ברורה על ניקיונם, ולכן נפוצים בהם השלכות לא מוסדרות של פסולת.
- ❑ **המרחב העירוני והיישובים הכפריים** – הסביבה המשותפת של התושבים, בה קיימת ציפייה גבוהה לניקיון ולשמירה על הסדר.

הגורמים המרכזיים לבעיה איתם יש להתמודד:

1. התנהגות הציבור – השלכה הנובעת מחוסר מודעות, זלזול, היעדר אחריות אישית או תשתיות לא מספקות.
2. השלכה עבריינית ממניעים כלכליים – קבלנים ועסקים משליכים פסולת במטרה להימנע מתשלומים על פינוי מוסדר.
3. ניהול הפסולת - ייעול עבודת הרשות בהיבטים של תשתיות מתאימות, תחזוקה יעילה פיקוח ואכיפה ומציאת פתרונות קצה לטיפול מוסדר בפסולת.

הרקע לכתיבת המדריך

- המדריך מתייחס למגוון סוגי פסולת מתוך הבנה שלכל אזור יש את האתגרים הייחודיים לו.
- פסולת גושית, הכוללת פסולת ביתית קטנה (עטיפות מזון, כלים חד-פעמיים) ופריטים גדולים (רהיטים, מכשירי חשמל).
 - פסולת מטיילים/ מבקרים (אריזות מזון, בקבוקי שתייה, שאריות מדורות),
 - פסולת בניין (בטון, לבנים, גרוטאות) ועודפי עפר
 - פסולת חקלאית (יריעות פלסטיק, ציוד משומש).

פסולת חקלאית

פסולת בניין

פסולת מטיילים

פסולת גושית

המדריך מספק כלים מעשיים ומודלים יישומיים להתמודדות עם אתגרים אלה, מתוך הבנה כי מועצה תתאים את הפתרונות לצרכים שלה זאת מתוך השאיפה להוביל לשינוי התנהגותי בר-קיימא וליצירת מרחב נקי ומנוהל בצורה אחראית לכל האזורים.

המדריך שלפניכם הוא כלי דינמי שמתעדכן ומתחדש כל הזמן.
אנו מזמינים אתכם, נציגי המועצות, להיות בקשר ולשתף בפרקטיקות נוספות מהשטח, כדי שנוכל ללמוד יחד, להתפתח ולשפר את הניקיון בשטחים הפתוחים ובמרחב הציבורי.

ד"ר נעמה לב, מנהלת המיזם הארצי לניקיון המרחב, 0523-689707, Naama@azoriot.co.il

הקדמה תיאורטית – הבנת תופעת השלכת הפסולת דרך שלוש מסגרות חשיבה

ההתמודדות עם תופעת השלכת הפסולת מצריכה ראייה רחבה המבוססת על שלושה מודלים תיאורטיים מרכזיים: מודל הקרחון, גישת ה-"Immunity to Change" ותיאוריית ה-U. מודלים אלה מסייעים להבין את הרבדים השונים של הבעיה ולגבש דרכי פעולה לשינוי משמעותי ובר-קיימא.

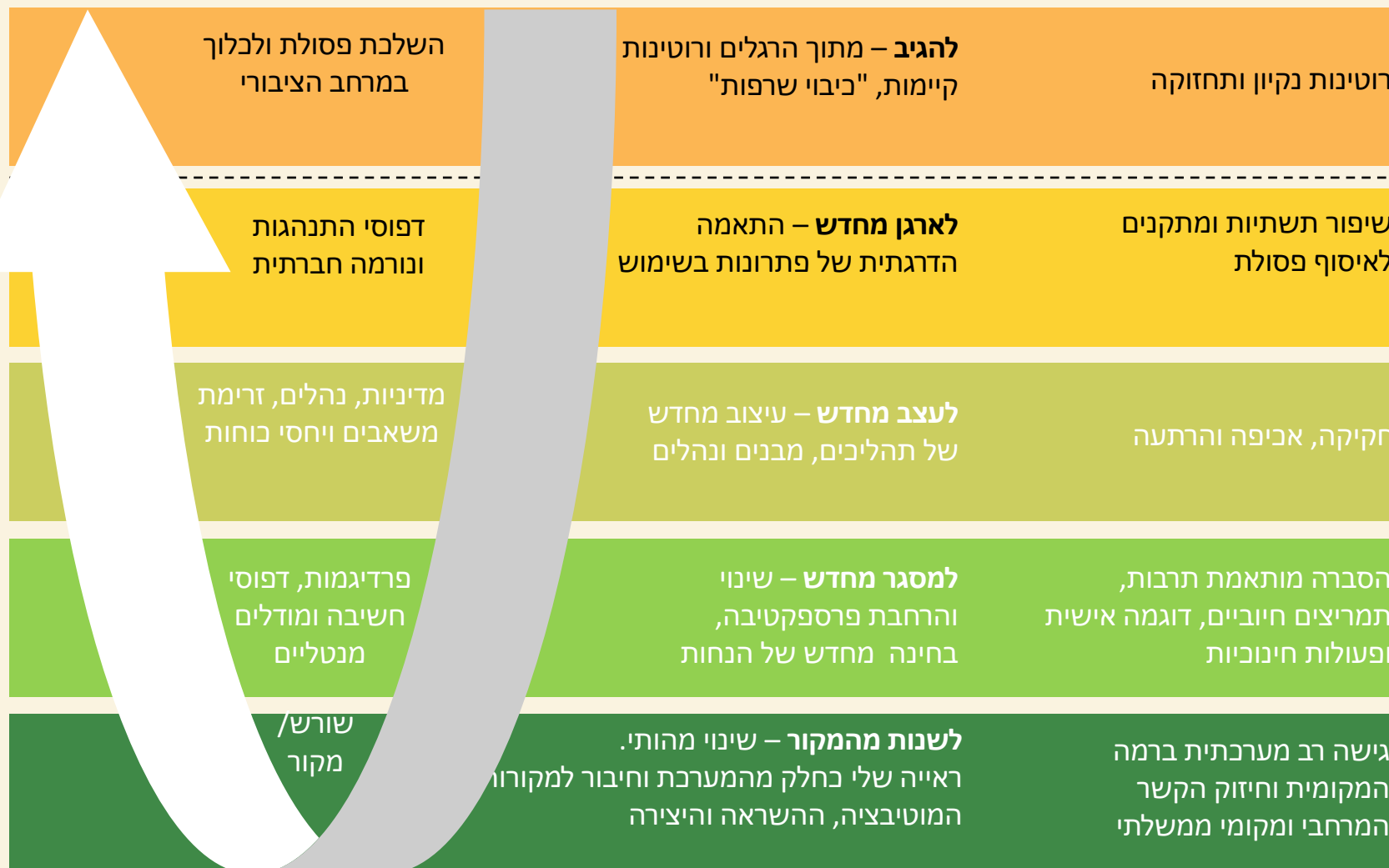
מודל הקרחון מספק מסגרת להבנת ההתנהגות האנושית ותופעות חברתיות מורכבות. הוא מבחין בין הרובד הגלוי – תוצאות ההתנהגות הנראות לעין, כמו הפסולת המצטברת במרחבים הציבוריים והפתוחים, לבין הרובד הנסתר – דפוסים, ערכים ותפיסות העומק שמעצבים את ההתנהגות. ההתמודדות ברובד הגלוי מתמקדת בשיגרות ניקיון, תחזוקה ושיפור תשתיות, שמטרתן להסיר לכלוך ולמנוע הצטברות פסולת. אף ששיגרות אלו חיוניות לטיפול מידי, הן אינן פותרות את הבעיה מהשורש, שכן הן אינן משנות את הגורמים להשלכה. כדי להביא לשינוי ארוך טווח, יש להרחיב את ההתמקדות לרובד הנסתר, הכולל את ההרגלים החברתיים, הנורמות הסביבתיות ותחושת האחריות של הציבור והמזהמים עצמם.

ההתמקדות ברובד הנסתר מובילה לאתגר נוסף – ההתנגדות לשינוי, כפי שמתארת גישת ה-"Immunity to Change" שינוי דפוסי התנהגות נתקל לא פעם במחסומים, בין אם מצד הציבור שמתקשה לאמץ הרגלים חדשים, מצד גורמים מזהמים כמו קבלנים, חקלאים ומטיילים שאינם מתומרצים לפינוי מוסדר של פסולת, או מצד בעלי תפקידים ומקבלי החלטות שנמנעים מהתמודדות עם בעיות עומק בשל אילוצים מערכתיים. כדי לייצר שינוי משמעותי, יש להבין את החסמים הללו ולפתח כלים להתמודדות עימם, מעבר להסתפקות באכיפה וענישה בלבד.

תיאוריית ה-U מציעה גישה מעמיקה יותר להתמודדות עם שינוי מערכתי. על פי גישה זו, שינוי אמיתי מחייב מספר שלבים: התבוננות ולמידה של הגורמים האמיתיים להשלכת פסולת, העמקה והפנמה של המניעים החברתיים והתרבותיים, ולבסוף – יישום פתרונות מערכתיים, תוך יצירת תשתית שמאפשרת לציבור, לרשויות ולגורמים מזהמים מזהמים לשנות את התנהגותם. המעבר משלב ההתבוננות לשלב הביצוע מחייב לא רק הבנה אלא גם פעולה פרואקטיבית, שתוביל לשינוי נורמות וליצירת מרחב ציבורי מתוחזק היטב, מתוך תחושת שותפות ואחריות.

שילוב שלוש המודלים מאפשר גישה מאוזנת להתמודדות עם בעיית הפסולת. מצד אחד, יש צורך בפעולות מיידיות בתחום הנראות – פינוי, ניקוי ושיפור התשתיות. מצד שני, יש לעסוק בשינוי התנהגותי עמוק, על ידי עיצוב סביבה שמעודדת ניקיון, חינוך לערכים סביבתיים, וחיזוק האחריות האישית והקהילתית. שילוב זה מאפשר מעבר מהתמודדות נקודתית עם לכלוך למודל מניעתי בר-קיימא, שיפחית עלויות תחזוקה, יצמצם מפגעים וישפר את איכות המרחבים הציבוריים והפתוחים לאורך זמן.

הרובד הגלוי

הרובד הסמוי

המדריך מחולק לשני חלקים מרכזיים:

1. השלכת פסולת בשטחים הפתוחים.
2. השלכת פסולת בתוך מרחבי היישוב.

כל חלק בנוי על חמישה פרקים, בהתאם למבנה המוצג בתרשים. פרק 1 **להגיב**, המתמקד בשיגרות ניקיון ותחזוקה; לארגן מחדש, העוסק בשיפור תשתיות לאיסוף פסולת; **לעצב מחדש**, המוקדש לתכנון מחדש של תהליכים, מבנים ונהלים; **למסגר מחדש**, השואף לשנות תפיסות ציבוריות והרחבת הפרספקטיבה; **ולשנות מהשורש**, המטפל בחיבור לערכי שמירה על הסביבה, ערכים קהילתיים ותחושת אחריות משותפת.

המדריך מספק אסטרטגיות פרקטיות לצד עקרונות שמטרתם לשנות התנהגות ולמנוע את התופעה לטווח הארוך. להלן פירוט מבנה הפרקים עבור שני סוגי ההשלכה:

כיצד לבחור את הפרקטיקה המתאימה?

על מנת לבחור את הפרקטיקה היעילה ביותר, יש לעבור שלושה שלבים מרכזיים:

בשלב הראשון, יש להגדיר את הבעיה ואת מאפייניה – בין אם היא מתרחשת בשטחים הפתוחים או במרחב הציבורי היישובי. יש לנתח את מיקום הבעיה, היקפה, הגורמים המרכזיים המשפיעים עליה והמאפיינים הייחודיים לה.

בשלב השני, יש לזהות את קהלי היעד המעורבים בתופעה או המושפעים ממנה. חשוב להגדיר במדויק את הגורמים הרלוונטיים לטיפול, כמו תושבי המועצה, מבקרים ומטיילים מבחוץ, חקלאים או עברייני פסולת.

בשלב השלישי, יש לבחור פרקטיקות וליישמן. תהליך זה כולל בחינה של פרקטיקות קיימות ומיושמות בשטח והחלטה אילו מהן יש להרחיב או להתאים. מומלץ להתחיל בפעולות ברובד הגלוי, כגון שיפור תשתיות וניקיון, ובהדרגה להתקדם לפעולות ברובד הסמוי, כמו חינוך, שינוי נורמות חברתיות ועיצוב מחדש של המרחב, לטיפול בשורש הבעיה.

הגדרת הבעיה ומאפייניה

זיהוי קהלי היעד

בחירת פרקטיקה ויישומה

■ כותרת המקרה

כותרת תיאורית ותמציתית המדגישה את ההיבטים המרכזיים של היוזמה.

■ פרטי היוזמים

שם המועצה ואנשי קשר רלוונטיים לבירור פרטים נוספים.

■ רקע

סקירה קצרה על הרשות והאתגרים העומדים בפניה בהקשר של ניהול פסולת ושמירה על נקיון המרחב הציבורי.

■ קהל היעד

■ מטרות ויעדים

המטרות והיעדים להשגה

■ בעלי עניין ושותפים

זיהוי בעלי העניין המעורבים בתוך הרשות ומחוצה לה.

■ אבני דרך

הפעולות המרכזיות שבוצעו

משאבים

משאבים שהוקצו ליוזמה לרבות תקציב, כח אדם ציוד וטכנולוגיה

תוצאות והשפעות

תוצאות מדידות וכמותיות של היוזמה ותיאור ההשפעה שלה על רמת הלכלוך והפחתת ההשלכה.

אתגרים

אתגרים ומכשולים לאורך הפרויקט כמו אילוצים כספיים, התנגדות בקהילה, בעיות ויגיסטיה וכד'.

■ סיכום

השטחים הפתוחים

01

רוטינות
נקיון
ותחזוקה

רקע:

פחי אשפה בשטחים פתוחים וחניונים סובלים לעיתים מהזנחה תברואתית: נזלים, ריחות, חרקים ושאריות פסולת דביקה. מעבר למפגע האסתטי, רבים מהמבקרים נמנעים מלהשתמש בפחים – במיוחד כאשר המכסה מלוכלך או מדיף ריח – גם אם יש מקום פנוי בתוכו. התוצאה היא פסולת שמונחת על הקרקע בסמוך לפח, מה שמחמיר את התחושה שהמקום אינו מתוחזק ומעודד השלכה לא מוסדרת.

קהל יעד:

כלל המשתמשים בפחים בתחומי המועצה – תושבים, מבקרים, מטיילים ונופשים.

מטרות ויעדים:

1. שמירה על רמת תברואה גבוהה סביב הפחים.
2. עידוד הציבור להשתמש בפחים באופן תקני.
3. מניעת ריח, לכלוך ופסולת צפה.
4. חיזוק תחושת האחריות והאכפתיות מצד הרשות.

בעלי עניין ושותפים:

אגף תברואה במועצה, עובדי שטח ואחראי ניקיון ופקחים בשטחי חניונים.

משאבים:

1. עלות התקנה של מערכת שטיפה לרכב פינוי.
2. הכשרת נהגים לתפעול השטיפה.
3. עלות התחזוקה כלולה בשגרת העבודה ולכן אינה נדרשת כהוצאה נוספת נפרדת.
4. ברשויות שלא מפעילות עצמאית – יש לתקצב את השירות החיצוני לפי כמות פחים ותחזוקה נדרשת.

תוצאות והשפעות:

עלייה ברמת הניקיון וההיגיינה. שימוש גבוה יותר בפחים בפועל. פחות פסולת על הקרקע בצמוד לפח. שיפור מיידי בחוויית המבקרים.

אתגרים:

1. קצב העבודה יורד בעת שילוב פעולת שטיפה בכל מסלול פינוי.
2. יש צורך בכוח אדם נוסף או מיומן יותר.
3. במקרה של עבודה עם קבלן – נדרשת בקרה קפדנית על איכות הביצוע.

המלצות לשכפול:

התקנת מיכל מים ומערכת שטיפה בלחץ בכל רכב פינוי. הגדרת תדירות קבועה לשטיפת כלל הפחים (פעם בחודש עד רבעון). ביצוע השטיפה כחלק בלתי נפרד משגרת הפינוי. במועצות שאין להן יכולת פנימית – ניתן להתקשר עם חברות חיצוניות המספקות שירותי שטיפת פחים בשטח. לדוגמה: חברת "נאות דורית" [שירותי איסוף, שינוע ופינוי פסולת וטיאוס רחובות מכני | נאות דורית בע"מ](#).

אנשי קשר במועצות:

דורון אלפסי, מנהל אגף תברואה, מ.א. חבל אילות, doron@eilot.org.il,

053-2291025

לב רוזנשטיין, מנהל אגף שפ"ע ואיכות סביבה, מ.א. משגב

054-4350311, lev@misgav.org.il

רקע:

בשטחים הפתוחים של המועצה האזורית הגליל העליון – ובעיקר לאורך הנחלים – הצטברה בעבר פסולת רבה, הן בגדות והן בתוך המים. בעבר, הניקיון בוצע לפי צורך או תלונות, אך כיום מופעל מערך קבוע של קבלני ניקיון עם תכנית עבודה שנתית ברורה, הכוללת תדירויות שונות לפי עונות השנה והיקפי הביקוש.

קהל יעד: כלל המבקרים והמטיילים לאורך הנחלים.

מטרות ויעדים:

שמירה שוטפת על ניקיון גדות הנחלים. מניעת הצטברות פסולת בתוך המים. יצירת חוויית ביקור מיטבית ומרחב ציבורי מתוחזק.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות – מחלקות תברואה וסביבה.
מחוץ לרשות – קבלן ניקיון נחלים, רשות ניקוז ורשות הטבע והגנים (באתרים מסוימים).

משאבים:

1. עלות שנתית של קבלן ניקיון נחלים – כ-750,000 ₪ (נכון ל-2024).
2. תיאום שוטף מול גורמי שטח, כולל פתיחת שערים וגישה לאתרים.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה מתמשכת בכמות הפסולת.
2. חוויית משתמש נקייה יותר.
3. ביקורת חיובית מהציבור.

אתגרים:

1. נגישות לאזורים מרוחקים בשטח.
2. שינויי תוואי נחל עקב זרימות/שיטפונות.

המלצות לשכפול:

1. לתכנן תכנית ניקיון רב עונתית עם תדירות שונה בין חורף (פעם בחודש) לקיץ וחגים (ניקיון יומי).
2. להפעיל קבלן קבוע עם היכרות שטח, ולא לפי קריאה.
3. לשלב פיקוח ובקרה כדי לוודא ביצוע.
4. לשלב בהמשך מערך ניטור או מתנדבים שיתריעו על מפגעים.

אנשי קשר במועצות:

מוטי שי, מנהל תברואה, מ.א. גליל עליון, motish@galil-elion.org.il, 050-5743358

רקע:

במועצות אזוריות רבות, ניהול הפסולת הגושית והגזם הועבר לאורך השנים לוועדי היישובים או למרכזי השלכה מקומיים (מפג"שים). אך בפועל, רבים מהמפג"שים אינם מוסדרים – הם אינם מפקחים, יוצרים מפגעים סביבתיים חמורים (ריח, חלחול מזהמים, פיזור על ידי בעלי חיים) וגורמים לזיהום ויזואלי ונופי. על רקע זה, מועצה אזורית באר טוביה החליטה לבטל את המפג"שים ולהעביר את האחריות לאיסוף הגזם והפסולת הגושית לידי המועצה עצמה, תוך הפעלת מערך איסוף מוסדר עד מדרכות הבתים.

אבני דרך:

סגירת מוקדי השלכה: נעילת המפג"שים והצבת שילוט "אין להשליך פסולת." פינוי "עד המדרכה": גזם – 2-4 פעמים בחודש; גושית – אחת לחודש + תוספת לפני חגים.

לוח פינוי שקוף: פרסום חודשי באתר, ווטסאפ ושלטי יישובים.

מוקד 106 ואפליקציה: דיווח חריגים והזמנת פינוי מיוחד.

פיקוח ואכיפה: סיורים יומיים, קנסות ומתן משוב חודשי.

קהל יעד: כלל תושבי המועצה, בכל יישוביה.

מטרות יעדים:

1. סגירת מוקדי השלכה לא מוסדרים
2. מתן שירות ישיר, אחיד ושוויוני לכלל התושבים.
3. הפחתת מפגעים סביבתיים ובריאותיים.
4. חיזוק תדמית המועצה ותחושת האחריות המוניציפלית.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות – מחלקת איכות הסביבה ואגף שפ"ע.
מחוץ לרשות – קבלן איסוף חיצוני לגזם ופסולת גושית.

משאבים נדרשים:

עלות שנתית כוללת – כ-12 מיליון ₪. העלות מתפרסת על 24 יישובים וכ-23,200 תושבים, כך שהעלות הממוצעת היא כ-517 ₪ לתושב וכ-0.5 מיליון ₪ ליישוב בשנה העלות כוללת קבלן איסוף, פרסום תאריכים, מענה לתלונות תושבים ומנגנון אכיפה.

תוצאות והשפעות:

1. צמצום מפגעים סביבתיים ואסתטיים במושבים.
2. שירות אחיד ונגיש לכלל האוכלוסייה – גם למי שאין רכב או אמצעי פינוי.
3. חיזוק תחושת שירותיות מצד המועצה.

פינוי גזם וגושית אפריל 2024 אכיזבו

**פינוי גזם
ימי חמישי:**
11.4.24 | 4.4.24
2.5.24 | 25.4.24

**פינוי גושית
יום חמישי:**
18.4.24

פרסום תאריכי פינוי במושב

יום חמישי - 4.4.24	יום רביעי - 3.4.24	יום שלישי - 2.4.24	יום שני - 1.4.24	יום ראשון - 31.3.24
באר טוביה אבינדור אורת כפר ורוביג	גבעתי חצב בית עזרא עזריקם	שתלים שדה עזיה אמנים ביצרון	אחוה מכללת אחוה	יגון כפר אחים ערנות תלמי יחיאל
יום חמישי - 11.4.24	יום רביעי - 10.4.24	יום שלישי - 9.4.24	יום שני - 8.4.24	יום ראשון - 7.4.24
באר טוביה אבינדור אורת כפר ורוביג	גבעתי חצב בית עזרא עזריקם	שתלים שדה עזיה אמנים ביצרון	אחוה מכללת אחוה	יגון כפר אחים ערנות תלמי יחיאל
יום חמישי - 18.4.24	יום רביעי - 17.4.24	יום שלישי - 16.4.24	יום שני - 15.4.24	יום ראשון - 14.4.24
באר טוביה אבינדור אורת כפר ורוביג	גבעתי חצב בית עזרא עזריקם	שתלים שדה עזיה אמנים ביצרון	אחוה מכללת אחוה	יגון כפר אחים ערנות תלמי יחיאל
יום חמישי - 25.4.24	יום רביעי - 24.4.24	יום שלישי - 23.4.24	יום שני - 22.4.24	יום ראשון - 21.4.24
באר טוביה אבינדור אורת כפר ורוביג	גבעתי חצב בית עזרא עזריקם	חג פסח	אחוה מכללת אחוה	יגון כפר אחים ערנות תלמי יחיאל
יום חמישי - 2.5.24	יום רביעי - 1.5.24	יום שלישי - 30.4.24	יום שני - 29.4.24	יום ראשון - 28.4.24
באר טוביה אבינדור אורת כפר ורוביג	גבעתי חצב בית עזרא עזריקם	יגון כפר אחים	שתלים שדה עזיה אמנים ביצרון	חג פסח שני

תכנית עבודה חודשית
פינוי גזם ופסולת גושית

אתגרים:

1. עלויות גבוהות מאוד של שירות שוטף (שאינו מניב הכנסות).
2. הקפדה על הוצאה מסודרת מצד התושבים (דורשת הסברה ואכיפה).

המלצות לשכפול:

1. לקבוע תכנית עבודה חודשית מפורטת מראש ולהפיצה לתושבים.
2. לחייב הוצאה מסודרת של הגזם ערב לפני האיסוף בלבד.
3. לייצר מנגנון אכיפה למניעת הוצאה מוקדמת (קנסות).
4. לחייב שאריות אורגניות בתפזורת (כמו עלים ודשא) להיארז בשק סגור.

דוגמאות לנוהל דומה במועצות אחרות:

- [איסוף גזם מ.א מטה יהודה](#)
- [לוח איסוף פסולת גושית מ.א גזר](#)
- [איסוף פסולת גושית מ.א אשכול](#)

אנשי קשר במועצות:

יריב כליפה, מנהל אגף מוניציפלי, מ.א. באר טוביה, yarivk@beer-tuvia.org.il

08-8509786

02

שיפור תשתיות,
ומתקנים לאיסוף פסולת

רקע:

באזורים רבים, במיוחד בחניונים, חופים ושמורות טבע, נוצרה תלות חזקה של הציבור בנוכחות פחים. כאשר הפח מלא, רבים אינם מחפשים פח חלופי אלא מניחים את הפסולת סביבו – דבר שמחמיר את מצב הלכלוך ויוצר תחושת הזנחה. בנוסף, ריבוי אשפתונים בשטח מקשה על פינוי יעיל, יוצר עומס על מערך התברואה, ולעיתים אף מעודד השלכה לא מסודרת.

קהל יעד:

מטיילים, מבקרים ונופשים בשטחים פתוחים וחופים.

אבני דרך:

יוזמה ותכנון באגף שפ"ה – גיבוש המדיניות והקצאת תקציב.

בחירת מיקום מרכזי – איתור מיקום מתאים להצבת המכולה.

פינוי האשפתונים הקיימים – פירוק הפחים הקטנים והובלתם לאחסון או מחזור.

הצבת מכולה – הצבת פח אטום (8–10 קוב) עם רשת נגד בעלי-חיים ושילוט בולט. יש חשיבות גדולה לפחים חסיני נבירה למניעת מינים מתפרצים.

מטרות ויעדים:

1. הפחתת כמויות הפסולת הפזורה סביב אשפתונים.
2. שיפור חוויית המבקרים באתרים באמצעות יצירת סביבה נקייה.
3. ייעול תהליכי הפינוי והפחתת עלויות תפעול.
4. עידוד נורמה של אחריות אישית לפינוי פסולת.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - אגפי שפ"ע ותברואה במועצות האזוריות, פקחים ומתנדבים בשטח.

מחוץ לרשות - קק"ל ורשות הטבע והגנים שותפים לניהול השטח.

משאבים:

שילוט ברור ואיכותי בחוף, מערך פינוי לפחים מרכזיים בלבד (ולא פיזור רחב) ושעות כוח אדם לתחזוקה וניקיון בשעות קצה (תחילת וסוף יום).

תוצאות והשפעות:

1. ירידה דרמטית בכמות הלכלוך הפזורה בשטח החוף (בחוף נווה ים).
2. שיפור חזותי של האתר כולו.
3. הפחתת שעות עבודה של צוותי ניקיון לאורך היום, וחיסכון כספי.

אתגרים:

1. שינוי תפיסתי בקרב הציבור אשר מצפה לראות פחים זמינים בכל מקום.
2. תקופת הסתגלות ראשונית שבה נדרשת נוכחות מסבירים/פקחים.
3. נדרש פיקוח לווידוא שהפסולת אכן מפונה כראוי לפחים המרכזיים.

המלצות לשכפול:

1. ללוות את המהלך בקמפיין הסברתי המבהיר לציבור את מטרת הוצאת הפחים.
2. להציב שילוט בולט ובשפה נגישה המפנה לפחים מרכזיים ומעודד אחריות אישית.
3. לבצע מעקב מדוד לפני ואחרי ההסרה כדי להעריך השפעה.
4. להתחיל בניסוי באתר ספציפי, ובהתאם לתוצאות להרחיב.

אנשי קשר במועצות:

יוסי גבאי, מנהל איכות סביבה ותברואה, מ.א. חוף כרמל, gabay@hcarmel.org.il, 052-2829487

רקע:

בעבר נעשה שימוש בפחים עליים באתרי טבע ונחלים בשטח המועצה. פחים אלה התגלו כבלתי יעילים: הם לא היו עמידים, לא נסגרו היטב, ומשכו בעלי חיים שפיזרו את הפסולת. לאור זאת, התקבלה החלטה להחליף אותם בפחים מוטמנים עמידים, אסתטיים וסניטריים יותר, החסינים לבירת בעלי חיים. בכל פח ישנם חיישני נפח המאפשרים תזמון מדויק של הפינוי.

קהל יעד: מבקרים באתרי טבע, מסלולי טיול וחניונים.

מטרות ויעדים:

1. מניעת פיזור פסולת על-ידי בעלי חיים והתפרצות מינים פולשים.
2. שיפור חזותי וניקיון בשטחי טבע.
3. התייעלות בתדירות הפינוי.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות – מחלקת תברואה ואגף תכנון.
מחוץ לרשות – קבלן התקנה, ספק חיישנים וקבלני פינוי.

משאבים:

1. עלות פח מוטמן – כ-30,000 ₪ כולל החיישן.
2. עלות פינוי שנתי – כ-500,000 ₪.
3. התקשרות עם ספק ציוד/תחזוקה.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה בכמות הפסולת סביב הפחים.
2. פחות מפגעים מבעלי חיים.
3. פחות צורך בפינוי תכוף.

אתגרים:

1. עלות גבוהה להתקנה ולתחזוקה.
2. מרחקים גדולים בין הפחים יוצרים קושי בזמינות.

המלצות לשכפול:

1. לבצע תכנון מיקום מקצועי בשטח טרם התקנה.
2. להקים מיגון פיזי סביב הפח (למניעת פגיעה מרכב).
3. לשלב שילוט ברור וגלוי.
4. לקבוע תדירות פינוי בהתאם לנתוני החיישן.

אנשי קשר במועצות:

מוטי שי, מנהל תברואה, מ.א. גליל עליון, motish@galil-elion.org.il - 050-

5743358

רקע:

חקלאות מייצרת כמויות גדולות ומגוונות של פסולת – יריעות ניילון, צינורות השקיה, משטחי עץ ועוד. פסולת זו אינה מתאימה לפחים ביתיים, ולעיתים מושלכת באופן לא מוסדר לשטחים פתוחים. כדי להתמודד עם הבעיה ולחסוך עלויות, המועצה פיתחה פתרונות לריכוז, מיון ופינוי פסולת חקלאית.

קהל יעד: כלל חקלאי המועצה.

אבני דרך:

ייזום במועצה – גיוס תקציב עם אגף שפ"ע, מחלקת החקלאות והאגודות החקלאיות והקמת מנגנון תשלום לחקלאים.

מיפוי זרמי פסולת חקלאית – הערכת סוגי וכמויות פסולת בחממות ושדות בחירת אתרים – איתור קרקעות מתאימות להקמת שלושה מפח"קים. הקמת תשתיות – משטחי בטון, גידור, קירוי, שילוט, מצלמות פיקוח.

איתור פתרונות קצה לפינוי סוגי הפסולת השונים. התקשרות עם קבלן מיון ופינוי – הסכם תעריף קבוע והטמעת גבייה דיפרנציאלית מהחקלאים

הסברה ואכיפה – הדרכות לחקלאים, פרסום ימי פינוי, ונוכחות פקחים לווידוא שימוש נכון

מטרות ויעדים:

1. מניעת השלכה לא חוקית של פסולת חקלאית.
2. הנגשת פתרון מוסדר, נגיש וחינמי לחקלאים.
3. עידוד מיון בשטח, שיפור הנראות וההיגיינה החקלאית.
4. חיזוק שיתוף הפעולה בין המועצה לקהילת החקלאים.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות – מחלה חקלאית ואגודות חקלאיות.
מחוץ לרשות – רשות הטבע והגנים והמשרד להגנת הסביבה.

משאבים:

עלות הקמת מפח"ק בודד – כ-450,000 ₪. שעות שופל לתחזוקה שוטפת – כ-2,500 ₪ ליום עבודה למפח"ק בערך אחת לחודש חודשיים. כ-10% משרה של פקח/אחראי תפעול. תקציבי תחזוקה/פינוי מול ספקים חיצוניים.

תוצאות והשפעות:

1. צמצום פסולת חקלאית בשטחים פתוחים.
2. שיפור הנראות והניקיון סביב שטחי עיבוד.
3. העלאת מודעות ואחריות של החקלאים.

אתגרים:

1. חינוך לשינוי הרגלים בקרב חקלאים.
2. צורך בהתמדה בפיקוח ואכיפה.
3. מציאת פתרונות קצה לכל סוגי הפסולת.

המלצות לשכפול:

1. להקים את התחנות בשטחי האגודות החקלאיות תחת הסכם ברור.
2. להתאים ימי פעילות לפי צורך מקומי ולהפיץ מידע בוואטסאפ/אתר המועצה.
3. למנות פקח מועצתי שיבצע פתיחה, סגירה ובקרה על סוג הפסולת.
4. להקים גידור מלא עם מצלמות, שלטים ותנאי גישה ברורים.
5. לפתח תשתית לגבייה עצמאית או פתרונות מימון מול האגודות או גורמים ממשלתיים.

אנשי קשר במועצות:

יריב כליפה, מנהל אגף מוניציפלי, מ.א. באר טוביה, yarivk@beer-

tuvia.org.il, 08-8509786

03

פעולות מניעה,

חקיקה,

אכיפה

והרתעה

אחת הדרכים המרכזיות להתמודד עם אתגרי
הניקיון בשטחים הציבוריים והפתוחים היא חיזוק
פעולות מניעה, לצד יצירת מנגנוני אכיפה והרתעה
אפקטיביים. חקיקה ייעודית, תכנון מדיניות אכיפה
סדורה, וקידום פעולות יזומות למניעת השלכת
פסולת מראש - מהווים כלים קריטיים בשינוי
התנהגותי ובהפחתת מפגעים סביבתיים לאורך
זמן. פעולות אלו מאפשרות לא רק טיפול במפגעים
קיימים, אלא גם יצירת מסגרת שמגדילה את
תחושת האחריות הציבורית ומחזקת את מעמדה
של הרשות כמנהלת השטח.

רקע:

על-מנת להתמודד עם תופעת השלכת פסולת של מטיילים ומבקרים, החליטו מועצות אזוריות שונות, ובהן עמק הירדן והגליל העליון, לחוקק חוקי עזר ייעודיים שיספקו להן כלים אפקטיביים להגבלת התנהגויות מזיקות בשטח. מתוקף סעיף ד' לחוק הרשויות המקומיות (שמירה על הסדר והניקיון), מועצה אזורית רשאית להכריז על שטח בתחומה כ"גן", ובכך להחיל עליו תקנות מחייבות המגדירות מה מותר ומה אסור לעשות בו. דרך כלי זה, המועצה יכולה לקבוע איסורים כגון הדלקת מדורות, לינה בשטח, השמעת מוסיקה רועשת, שימוש בכלים חד-פעמיים – ואף התנהגויות שאינן השלכת פסולת במישרין, אך ידוע שהן מביאות להצטברות פסולת ולפגיעה במרחב, כמו למשל הקמת מאהלים לאורך מקורות מים או ישיבה עם כיסאות בתוך נחל. במועצה האזורית עמק הירדן, הבעיה החריפה בעקבות פתיחת חופי הכנרת לכלל הציבור, מה שהוביל להתמקמות המונית במרחבים רגישים, כולל מדשאות בקיבוצים. כתוצאה מכך נחקק בשנת 2021 חוק העזר להגנת הסביבה, שמאפשר לפקחים לאכוף מגבלות ללא צורך בליווי שוטרים, תוך חיזוק משמעותי של הסדר והניקיון בשטח.

במועצה האזורית הגליל העליון נחקק בשנת 2022 חוק עזר מקביל בשם "חוק עזר למועצה האזורית הגליל העליון (שמירת הסדר, הניקיון והבטיחות בגנים ובנהרות)", אשר מותאם לאופי השטח ולתרבות הבילוי המקומית. החוק כולל, בין היתר, איסור על ישיבה עם כיסאות ושולחנות בתוך מי הנחל, תופעה נפוצה שפוגעת באיכות המים, בצומח ובחויית הבילוי של הציבור. הכרזת שטח כ"גן" מאפשרת למועצה להפעיל מגבלות רחבות הכוללות: מניעת גרימת מפגעים וסילוקם, שמירה על הניקיון, הגנה על הצומח, שימור רכוש ציבורי, מניעת רעש, רוכלות, מיחזור ופינוי פסולת, הסדרת כניסה, גביית תשלום, והבערת אש. הגדרה זו מעניקה לרשות כלי משפטי חשוב לשמירה על המרחב הפתוח והציבורי, תוך התאמה לתנאים המקומיים.

קהל יעד:

מבקרים, מטיילים ונופשים באתרים שונים ברחבי הרשות.

מטרות ויעדים:

1. לצמצם את תופעת הלכלוך באתרי טבע וחופים דרך מניעת פעולות שמייצרות פסולת בשטח.
2. להעניק בידי פקחי הרשות כלי אכיפה עצמאי וישים.
3. לשפר את איכות החוויה למבקרים ולהגן על ערכי הטבע והמגוון הביולוגי.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות: מחלקת איכות הסביבה, מחלקת שפ"ע, הלשכה המשפטית, אגף החופים והנהלת המועצה.

מחוץ לרשות: המשרד להגנת הסביבה, משטרת ישראל ומבקרים.

משאבים:

שעות עבודה של מחלקת שפ"ע, הלשכה המשפטית ויחידת האכיפה.

תקציב חופים שימש לאישור שלושה תקנים ייעודיים לפקחים – שניים מתוכם לפקחים סביבתיים.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה משמעותית בהיקף השלכת הפסולת באתרים הבעייתיים.

2. שיפור ניכר באיכות השהייה במרחב, חיזוק תחושת הסדר הציבורי, והפחתת מקרי עימות בין מבקרים לפקחים.

3. הפקחים יכולים לפעול עצמאית לאורך שעות הפעילות, ללא תלות בשוטרים, והציבור מגלה בהדרגה שיתוף פעולה נרחב.

אתגרים:

1. איזון בין הגנה על הסביבה לבין שמירה על תחושת חופש ובילוי לציבור.

2. החוק דורש הסברה שוטפת והטמעה עקבית לאורך זמן.

3. פרשנות ציבורית של האיסורים וביקורת על אכיפה "מוגזמת" במקרים מסוימים.

המלצות לשכפול:

1. להשתמש במנגנון "הכרזה כגן ציבורי" כדי לאפשר

חקיקת מגבלות מקומיות על סוגי התנהגות המזיקים לסביבה.

2. לשלב את תהליך החקיקה במדיניות הסברה יישובית ומועצתית.

3. חשוב להכין מראש נהלים לפיקוח בשטח, ולהכשיר את הפקחים לאכיפה מתחשבת אך תקיפה. במקביל, יש לשים דגש על עיצוב מרחב שמזמין התנהגות אחראית.

קישורים לנוסח החוק:

[חוק עזר איכות סביבה עמק הירדן](#)

[חוק העזר לגליל העליון](#)

[לשמירת הנקיון והסדר בגנים](#)

[ובהרות](#)

רקע:

מועצה אזורית חוף הכרמל היא הרשות המקומית הראשונה בישראל שחוקקה חוק עזר האוסר על שימוש בכלי אוכל מפלסטיק חד-פעמי בחופים שבתחומה, וקיבלה את אישור ועדת החוקה של הכנסת להטיל קנסות על מפרי החוק. החוק נחקק כבר בשנת 2021, אך בשלב הראשון ניתן היה לאכוף אותו רק באמצעות הגשת כתבי אישום – תהליך איטי ומסורבל שלא איפשר טיפול אפקטיבי בשטח. רק לאחר פנייה של המועצה בשנת 2022, התקבל אישור להפעיל מנגנון קנסות מיידיים. המהלך נולד מתוך צורך להתמודד עם תופעת מאהלים מסחריים שמקימים אירועים רבי משתתפים לאורך החופים, מותירים אחריהם כמויות עצומות של פסולת פלסטיק, ויוצרים רעש ומטרדים נוספים. נכון להיום, החוק עדיין לא מיושם בפועל, אך המועצה החלה ביישום מהלכי הסברה ושילוט מקדים לאורך החופים במטרה להכין את הקרקע לכניסת החוק לתוקף ולרתום את הציבור לשיתוף פעולה.

קהל יעד: כלל המבקרים בחופי המועצה, עם דגש על קבוצות מאורגנות ומאהלים מסחריים.

מטרות ויעדים:

1. צמצום דרסטי של פסולת פלסטיק בחופי המועצה.
2. הגברת אכיפה בזמן אמת.
3. הפחתת מפגעים סביבתיים ונופיים ויצירת חוויית בילוי איכותית וברת קיימא לאורך החוף.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות: אגף חופים, הלשכה המשפטית ואגף שפ"ע.
מחוץ לרשות: המשרד להגנת הסביבה, ועדת החוקה של הכנסת, תושבים ומבקרים.

משאבים:

1. שעות עבודה של צוותים משפטיים
2. הסברה
3. שילוט
4. אכיפה מתבצעת ע"י פקחי החופים הקיימים

תוצאות והשפעות:

1. החוק החדש טרם יושם בפועל, אך קבלת הסמכות להטלת קנסות יוצרת תשתית ליישום מהיר.
2. המועצה מדווחת על התעניינות ציבורית גבוהה ונכונות לשיתוף פעולה מצד חלק מהמבקרים.
3. החוק צפוי להשתלב במימון משלים של פעולות ניקוי בשטח.

אתגרים:

1. שילוב בין אכיפה נוקשה לבין שמירה על חוויית בילוי פתוחה.
2. טיפול במאהלים מסחריים שמנסים לעקוף את החוק.
3. הצורך בהסברה מתמשכת לציבור.

אנשי קשר במועצות:

ליאורה וולנברג, מנהלת היחידה לקיימות וסביבה, , מ.א. חוף כרמל,

052-693880 , liorav@hcarmel.org.il

המלצות לשכפול:

1. להתחיל בגיבוש מדיניות מלווה על-ידי חוק עזר ברור וישים.
2. לפעול לשיתוף פעולה עם הכנסת או משרד הפנים לקבלת סמכויות קנס. חשוב להדגיש כי ללא יכולת לאכוף בזמן אמת – החוק כמעט חסר שיניים.
3. יש לשלב את המהלך עם הסברה פומבית ושילוט ברור לאורך החוף.

רקע:

במועצה האזורית מגידו זוהתה בעיה מתמשכת של פגיעות בשטחים פתוחים וחקלאיים כתוצאה מנסיעה לא מוסדרת של רכבי שטח, טרקטורונים ומטיילים רגליים. תופעה זו גרמה לנזקים חמורים לצמחייה המקומית, למערכות הטבעיות ולגידולים חקלאיים, וכן יצרה מפגעי רעש ולכלוך. נמצא שככל שהנגישות לרכב גבוהה יותר – כך גדלה כמות הפסולת. לנוכח האתגרים, קידמה המועצה מהלך משותף עם החקלאים, התושבים וגופי ניהול השטחים, שמטרתו ניתוב התנועה לאזורים מוסדרים בלבד ומניעת כניסת רכבים לאזורים רגישים. המהלך כלל מיפוי דרכים קיימות, הגדרת אזורים מותרים לנסיעה ולהליכה, וחסמת דרכי גישה לא מוסדרות באמצעים פיזיים כמו בולדרים, חומות אבן, מעקות W ומעברי בקר.

קהל יעד: תושבי המועצה, מבקרים, מטיילים ורכבי שטח.

מטרות ויעדים:

1. מניעת חדירת רכבי שטח ומטיילים לאזורים חקלאיים ושטחי טבע רגישים.
2. הפחתת נזקים סביבתיים, לכלוך בשטח ופגיעות בגידולים חקלאיים.
3. צמצום מפגעי רעש, וחיזוק תחושת האחריות וההגנה על המרחבים הפתוחים.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - מחלקת שפ"ע, מחלקת תכנון וסביבה ואגף חקלאות במועצה.
מחוץ לרשות - חקלאים, ועדי יישובים, רשות הטבע והגנים, רשות ניקוז ונחלים ותושבים.

משאבים:

1. עלות התקנת מעקה W היא כ-400 ש"ח למטר.
2. עלות רכישת בולדרים היא כ-300 ש"ח ליחידה.
3. עלות התקנת מעבר בקר כ-2,000 ש"ח ליחידה.
4. שעות עבודה של צוותי תכנון, קבלנים ופקחים.

המלצות לשכפול:

1. לבצע תהליך מיפוי ותכנון משותף עם כלל הגורמים.
2. להעדיף שימוש בחסימות פיזיות שמשתלבות בנוף.
3. לתאם את מקומות החסימה עם החקלאים והיישובים.
4. לשלב שלטי הסברה בולטים ולבחון שימוש בחוקי עזר קיימים לצורך תמיכה באכיפה.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה בכמות הכניסות הלא מוסדרות לשטחים החקלאיים והטבעיים
2. צמצום נזקים למערכות האקולוגיות ולשטחים המעובדים.
3. ירידה ברמות הרעש, בכמות הלכלוך בשטח וחיזוק תחושת הסדר וההגנה על הסביבה הפתוחה.

אתגרים:

1. התמודדות עם רכבי שטח שמזיזים בולדרים ומעקות.
2. תיאום מתמיד עם חקלאים וועדי יישובים.
3. עלויות הקמה ותחזוקה גבוהות.
4. פגיעה אפשרית בערכי נוף טבעי.
5. צורך בגיוס והפעלת מערך אכיפה יציב ומתמשך.

אנשי קשר במועצות:

חן ברנר אורן, מנהלת מחלקת סביבה, מ.א. מגידו,
chen.brener@megido.org.il , 050-988-8439

רקע:

המועצה האזורית לב השרון סבלה במשך שנים ממקרי גניבה חקלאית מרובים ומהשלכות פסולת בלתי חוקיות בשטחים הפתוחים. תופעות אלו גרמו לנזקים כלכליים, סביבתיים וחברתיים חמורים, ופגעו באיכות החיים של התושבים ובערכי הטבע באזור. כדי להתמודד עם האתגרים הללו, הוקם מערך מצלמות ייעודי המחובר למוקד רואה פעיל, בשיתוף פעולה הדוק עם גורמי ביטחון, שיטור קהילתי ורש"צים. בנוסף, פותחה יוזמה להפעלת רחפנים על ידי מתנדבים מהיישובים, אשר עברו הכשרה ייעודית לסיוע בזיהוי מפגעים מהאוויר, בין אם מדובר בהשלכות פסולת ובין אם בזיהוי תנועות חשודות של רכבים בשטח. הרחפנים מהווים כלי תומך חשוב המאפשר כיסוי רחב ומהיר של שטחים פתוחים, ומחזקים את רשת האכיפה הקהילתית. השילוב בין מצלמות הקרקע, המוקד הרואה, הרחפנים ומתנדבי היישובים יצר רווח כפול – גם בצמצום משמעותי של השלכת פסולת בשטחי המועצה וגם בהפחתה של גניבות.

קהל יעד: משליכי פסולת ועברייני רכוש.

מטרות ויעדים:

1. הפחתת השלכת פסולת בשטחים הפתוחים.
2. צמצום מקרי גניבה ופריצה.
3. ביסוס תחושת ביטחון אישי וסביבתי, והגברת האכיפה בזמן אמת.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - מחלקת פיקוח ואכיפה, אגף ביטחון, הועדה החקלאית, מוקד רואה.
מחוץ לרשות - משטרת ישראל, שיטור קהילתי, רש"צים, רשות הטבע והגנים, ועדי יישובים ותושבים פעילים.

משאבים:

1. עלות ראשונית של רכישת מצלמות ושלטים – כ-100,000 ש"ח.
2. מצלמות צייד (מצלמות שטח שיכולות לשלוח התראות) טווח מחירים: 1000–2,500 ש"ח ליחידה. תוספת אפשרית (כרטיס SIM, בטריות נטענות, כרטיסי זיכרון): 100–200 ש"ח.
3. מצלמות קבועות עם חיבור למוקד רואה - טווח מחירים: 2,500–5,000 ש"ח ליחידה (תלוי ברזולוציה וביכולות זיהוי). תוספת עלות להתקנה וחיבור למערכת מוקד (כולל תשתיות חשמל ותקשורת): 1,000–3,000 ש"ח.
4. מצלמות (PTZ נייידות עם יכולת תזוזה וזום) טווח מחירים: 6,000–10,000 ש"ח ליחידה כוללות שליטה מרחוק, מתאימות במיוחד לאזורים רחבים.
5. שלט מתכת או PVC עלות כוללת התקנה יכולה לנוע בין 1,000 ל-5,000 ש"ח תלוי בגדול, עיצוב, צבעים ועוד.
6. תחזוקה שוטפת, שעות מוקדן, ואנשי תגובה בשטח. ניתן לממן חלק מהמערך מתקציבי ביטחון ותחום איכות סביבה גם יחד.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה ניכרת בתדירות ההשלכה בשטחים הפתוחים.
2. עלייה בכמות הדו"חות שניתנים ובמקרים בהם המשליכים נדרשו לפנות את הפסולת בעצמם.
3. התחזקות תחושת הביטחון של התושבים, והרחבת המענה גם לתחום הגניבות החקלאיות.
4. שיפור ניכר בשיתוף הפעולה בין המועצה לבין היישובים.

אתגרים:

1. מחסור בכוח אדם לאיוש המוקד 24/7.
2. קושי בגיוס משאבים נוספים להרחבת המערך.
3. שמירה על פרטיות במרחב הציבורי.
4. הצורך בהכשרת אנשי תגובה מקצועיים שיפעלו בשטח, וכן טיפול מהיר במידע שהמערכת מפיקה.

המלצות לשכפול:

1. לבצע מיפוי מדויק של נקודות חמות להשלכה וגניבה.
2. לבחור מצלמות איכותיות עם יכולת שליחת התראות.
3. לחבר את המצלמות למוקד קיים או ייעודי, ולשלב שיתוף ציבור פעיל דרך ועדי היישובים ורשב"צים.
4. מומלץ לשלב בין מצלמות סמויות לגלויות ולשלב שילוט מרתיע בשטח.

אנשי קשר במועצות:

ירון בלנרו פלג, מנהל המחלקה המוניציפאלית, המחלקה לאיכות חיים וסביבה, מ.א. לב השרון, muni@lev-hasharon.com, 054-9200135.

04

הסברה
מותאמת תרבות,
תמריצים חיוביים,
דוגמה אישית
ופעולות חינוכיות

רקע:

מועצה אזורית מטה יהודה היא הגדולה ביותר במספר היישובים. פיזור ההתיישבות מקשה לעיתים על הוצאה לפועל של פרויקטים רחבי היקף בתחומי ניקיון ותחזוקה של השטחים הפתוחים. פירוש מוטעה של חוק העזר לגבי שפיכת עפר עד גובה מטר ואינטרסים כלכליים של בעלי הקרקעות החקלאיות הביא לתופעה רחבה של השלכה לא מוסדרת של פסולת עפר ובניין – תופעה שהפכה לאתגר סביבתי חמור.

חשוב להבהיר בהקשר זה:

הקמת סוללת עפר עד גובה מטר פטורה מהיתר לפי תקנה 31(א) לתקנות התכנון והבנייה, בתנאי שאין פגיעה בניקוז או בערכי טבע; אך מרגע שהעפר יוצא ממקום החפירה הוא מוגדר "פסולת בניין", ולכן כל הובלה או השלכה שלו דורשת היתר כתוב בלבד ממהנדס המועצה בהתאם לסעיף 6(ג) לחוק העזר לטיפול בפסולת, והפינוי או ההטמנה חייבים להתבצע באתר קליטה מורשה – סמכות זו אינה נתונה לאגודות החקלאיות או לוועדי היישובים.

קהל יעד: כלל תושבי המועצה

מטרות ויעדים:

1. צמצום השלכת פסולת בניין ועפר בשטחי המועצה.
2. ניקיון ושיפור הנראות של אתרי טבע ושטחים פתוחים.
3. חיזוק הקשר, האמון והמעורבות של התושבים.

אבני דרך:

כדי להתמודד עם האתגר, בחרה המועצה לקדם ולחזק יוזמות קהילתיות שמגיעות מהתושבים עצמם – מתוך הבנה כי החיבור המקומי הוא תנאי להצלחה. בין הפרויקטים הבולטים שהובלו על ידי תושבים:

- שיקום "באר המושבים" בשיתוף בתי ספר ומסגרות קהילתיות, ליצירת פינת טבע נעימה ונקייה לבילוי.
- הקמת קבוצת דיווח יישובית בוואטסאפ על תנועת משאיות חשודות המשליכות פסולת באזור היישובים צלפון, טל שחר, כפר אוריה וגיזו.
- המועצה מספקת לתושבים תמיכה שוטפת, קו ישיר לעובדי מחלקת הסביבה, ולעיתים גם תקציב למימוש היוזמות בשטח.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - מחלקת איכות הסביבה וראש המועצה.
 מחוץ לרשות - תושבים פעילים, ועדי היישובים ועמותות סביבה.

אנשי קשר במועצות:

שני טיילו יצחק, מנהל מחלקת איכות סביבה, קיימות ותברואה,

מ.א. מטה יהודה, 052-7250796.

באר המושבים

צילום: שקד גטריידה

תיעוד השלכת עודפי עפר על ידי פעילים

משאבים:

הקצאות נקודתיות לטובת מימוש יוזמות בשטח, משאבים תפעוליים ממחלקת איכות הסביבה וליווי ומתן מענה לתושבים.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה בכמות המשאיות המגיעות להשליך פסולת באזור שבו פועלת קבוצת הדיווח.
2. יצירת פינות טבע מזמינות לבילוי של תושבים ומטיילים.
3. חיזוק תחושת האחריות הקהילתית והנכונות לפעול.

אתגרים:

1. הגברת השת"פ עם כוחות המוסמכים לאכוף בשטח.
2. הרחבת פעילות קבוצת הדיווח ליישובים נוספים במועצה.

המלצות לשכפול:

1. לפתח במועצה מנגנון מובנה לקבלת יוזמות מהשטח ולתמוך בהן תקציבית וארגונית.
2. ליצור קו ישיר בין תושבים למחלקת הסביבה, שיאפשר דיווח, שיח ותיאום.
3. לעודד תושבים לקחת חלק בקורס "נאמני ניקיון" של המשרד להגנת הסביבה, ולשלבם בהסברה ובדיווח בשטח.

רקע:

במ.א עמק המעיינות בוצעה עבודת עומק להבנת סוגי הפסולת העיקריים באתרי הטבע והנופש, ונמצא כי הפתרון היעיל ביותר להתמודדות עם פסולת מבקרים הוא הסברה בשטח – לא באמצעות פיקוח ואכיפה אלא דרך שיחה בגובה העיניים. בהתאם לכך, המועצה שוכרת את שירותיה של עמותת "נקי", שמפעילה צוותי הסברה מקצועיים הנעים בין האתרים לפי תוכנית עבודה מוגדרת. צוותי ההסברה ניגשים למבקרים, מעודדים ניקיון אישי, ומסייעים בהפצת מסר של אחריות אישית במרחב ציבורי נקי. המועצה בחרה באופן מודע להימנע מאכיפה באתרים אלו – שכן, כל עוד יש פסולת בשטח, נוכחות פקח מייצרת תחושת כישלון. לעומת זאת, הסברה מתקיימת כאשר האתר נקי, ומייצרת חוויה חיובית ותחושת שותפות מצד המטיילים.

גם במ.א גליל עליון פועלים מסבירים בנחלים המרכזיים, במסגרת מודל משולב של העסקת סטודנטים מקומיים בתמורה למלגת מפעל הפיס. הסטודנטים נבחרים, עוברים תהליך מיון והכשרה, ומבצעים את ההסברה בזוגות תוך אחריות ועצמאות. הניסיון מלמד כי מסבירים בוגרים, מחויבים ובעלי כישורי תקשורת טובים, הם אלה שמייצרים את האפקט הרצוי.

קהל יעד: כלל המשתמשים באתרי הטבע והנחלים

מטרות ויעדים:

1. הפחתת כמות הפסולת באתרים ובשמורות.
2. עידוד אחריות אישית וניקיון עצמי בקרב המטיילים.
3. המנעות מאינטראקציות שליליות בין פקחים למבקרים.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות – מחלקת דוברות, מחלקת סביבה, יחידה סביבתית. מחוץ לרשות - עמותת "נקי", רשות הטבע והגנים, , קק"ל, רשות הניקוז, מרכזי צעירים ומוסדות אקדמיים.

משאבים:

1. עלות מסביר ליום (חג או סופ"ש) : כ-1,000 ₪ - 1600 ש"ח.
2. בגליל עליון: העסקת סטודנטים במימון משולב של המועצה, רשות הניקוז ומפעל הפיס – כל סטודנט מקבל 10,000 ₪ מלגה (במתכונת של 5,000 ₪ מהמועצה ו-5,000 ₪ מהפיס), אשר מתורגמת לעבודה בפועל בשטח

אנשי קשר במועצות:

עינב הננסון, מנהלת יחידה סביבתית, מ.א. עמק המעיינות,

050-6878373 , envi@maianot.co.il

מירה רנן קול, רכזת שומרי הנחל, מ.א. גליל עליון,

054-2422903 , mirak@galil-elion.org.il

תוצאות והשפעות:

1. ירידה ברמת הלכלוך באתרים הפתוחים.
2. שינוי חיובי בחוויית הביקור ובתפיסת האחריות של המטיילים.
3. מטיילים חוזרים עם שקיות אשפה ומנקים את הסביבה בעצמם.

אתגרים:

1. חלק מהאתרים אינם מצדיקים מימון מסביר עקב מיעוט מבקרים.
2. לא כל המסבירים מצליחים לייצר את האפקט הרצוי.
3. מחסור בתשתיות בסיסיות כמו פחים, מקשה על ההשפעה.
4. אתרים לא תחומים או בעלי תשתית חלקית גורמים לדילוג עליהם

המלצות לשכפול:

1. לייצר התקשרות ארוכת טווח עם עמותה או ספק מסבירים מקצועי.
2. לתכנן ימי פעולה לפי מועדי עומס צפויים (חגים, חופשות).
3. לשלב סטודנטים מקומיים בתמורה למלגה, תוך מיון, הכשרה וליווי מקצועי.
4. להקפיד על בחירה במסבירים בוגרים ובעלי כישורי תקשורת גבוהים.

רקע:

המועצה האזורית משגב כוללת מושבים יהודיים הסמוכים ליישובים ערביים, מה שיוצר יחסי גומלין יומיומיים בין הקהילות. במושב מנוף יזם היישוב טיילת פתוחה לציבור, המשמשת מוקד בילוי לתושבים מהאזור כולו. אך לאורך הזמן, התגברה תופעת הלכלוך בטיילת מצד מבקרים, בעיקר משפחות מהיישובים השכנים. כיוון שהטיילת הוקמה במימון חיצוני ולא על ידי המועצה – לא בוצעה בה תחזוקה שוטפת, והאזור הפך למוזנח ומלוכלך. בתגובה, תושבי מנוף ניסו תחילה לנקות בעצמם אך בהמשך הוחלט להקים "סיירת הסברה" – קבוצה קהילתית שפועלת להעלאת המודעות ולשנות התנהגות באמצעות שיח ישיר עם המבקרים. חברי הסיירת עברו סדנת הכשרה על ידי אנשי מקצוע מעמותת "נקי", במהלכה למדו כיצד לפנות בצורה מכבדת ומעוררת אמפתיה, ולקדם שיח חיובי עם המבקרים סביב שמירה על הניקיון.

קהל יעד:

כלל משתמשי הטיילת – תושבי מנוף והמבקרים מהיישובים הסמוכים.

מטרות ויעדים:

1. להפחית את כמויות הפסולת באמצעות נוכחות מסבירים ויצירת דיאלוג חיובי עם המבקרים.
2. להעלות את המודעות הציבורית לחשיבות שמירה על ניקיון המרחב המשותף, במיוחד באזורים בהם יש תחלופה גבוהה של מבקרים.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך היישוב - כלל התושבים.
מחוץ ליישוב - אורחים ומבקרים בטיילת.

משאבים:

עלות הסדנה משתנה בהתאם לאורך ההתקשרות ולמספר המפגשים, וניתנת להערכה בטווח של 3,000 עד 10,000 ש"ח.

אנשי קשר במועצות:

לב רוזנשטיין, מנהל אגף שפ"ע ואיכות סביבה, מ.א. משגב,

054-4350311 , lev@misgav.org.il

ניצן לוז, רכזת תחום חינוך וקהילה, אגף שפ"ע ואיכות סביבה, מ.א. משגב,

054-7232349 , nitsanluz@gmail.com

תוצאות והשפעות:

1. ירידה ברמת הלכלוך של הטיילת וסביבתה.
2. משפחות שפגשו את צוותי ההסברה החלו להגיע עם שקיות ולנקות.
3. ניכרת מגמת שינוי בהתנהגות – המבקרים מגיבים בחיוב, משתפים פעולה ומביעים הערכה.
4. הגברת תחושת השליטה של הקהילה המקומית במרחב הציבורי.

אתגרים:

1. אתגר בשימור המוטיבציה של מתנדבי הסיירת לאורך זמן.
2. מגבלות עונתיות: קושי לקיים פעילות הסברתית משמעותית בשעות החשיכה ובתנאי מזג אוויר סוער.

המלצות לשכפול:

1. הדרכה של סיירת ההסברה ע"י אנשי מקצוע מעמותת "נקי", ומתן כלים פרקטיים ליצירת שיח נעים ויעיל עם המבקרים המלכלכים.
2. שילוב תושבים מקומיים בעלי כריזמה וסבלנות, המסוגלים לייצר שינוי מתוך חיבור ולא מתוך עימות.

רקע:

המועצה האזורית משגב היא מועצה מעורבת, הכוללת יישובים יהודיים ובדואיים. לאורך השנים, נתקלו מחלקות המועצה בקושי בגיוס שיתוף פעולה מצד תושבי הכפרים הבדואיים, במיוחד בנושא ניקיון השטחים הציבוריים ואיכות הסביבה. כדי להתמודד עם הפער הזה, הוחלט להשיק פיילוט חדשני – קורס "מנהיגות ירוקה" ייעודי לתושבי כפר סלאמה, היישוב הבדואי הגדול במועצה.

הקורס נבנה מתוך הקהילה – כל ההרצאות, הליווי וההנחיה התקיימו בתוך הכפר ובשיתוף תושבים מהאזור. משתתפי הקורס נפגשו אחת לשבוע למשך 10 מפגשים, בהם נחשפו לנושאים סביבתיים, קיימות ומנהיגות קהילתית, ויזמו פרויקטים לשיפור הסביבה מתוך הבנה של הצרכים הייחודיים לכפר ולמרחב. הקורס עורר עניין רב בקרב תושבי הכפר, ונוצרו במסגרתו מספר יוזמות סביבתיות שהמשיכו לפעול גם לאחר סיום הלימודים.

מטרות ויעדים:

1. הקמת פרויקטים סביבתיים מותאמים לצרכים המקומיים.
2. יצירת גרעין מוביל בקהילה הבדואית בנושא סביבה.
3. בניית קורס שמקדם עשייה אקטיבית ולא רק הקשבה להרצאות.

קהל יעד: תושבי הכפר סלאמה.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - אגף קהילה, אגף יישובים ואגף סביבה.
מחוץ לרשות - תושבי סלאמה ו"הרשת הירוקה".

משאבים:

1. כ-19,000 ₪ בסך הכול: 18,600 ₪ הועברו ל"רשת הירוקה" והשאר שולם כתוספת של שעתיים שבועיות לעובדת מועצה מהמתנ"ס המקומי בו התקיימו המפגשים. חלק מהתקציב התבסס על קול קורא של המשרד להגנ"ס בתחום חינוך וקהילה.

תוצאות והשפעות:

1. נוצרו מספר יוזמות סביבתיות קהילתיות פעילות.
2. אחד הצוותים הגיש הצעה לקרן "שלי" ואף עבר הכשרות נוספות.
3. התחזק הקשר בין המועצה לקהילה הבדואית והוגברה המעורבות.
4. שינוי תפיסה בקרב הנהגת הכפר לגבי נושאי ניקיון ואיכות סביבה.

אתגרים:

1. ניסיון עבר של יוזמות שנכשלו גרם להססנות ראשונית.
2. התנגדות מצד גורמים בתוך המועצה שחששו מהשקעת משאבים.
3. הצורך במציאת מוביל מקומי שיקדם מחזורי קורס נוספים.

אנשי קשר במועצות:

לב רוזנשטיין, מנהל אגף שפ"ע ואיכות סביבה, מ.א. משגב,

054-4350311 , lev@misgav.org.il

ניצן לוז, רכזת תחום חינוך וקהילה, אגף שפ"ע ואיכות סביבה, מ.א. משגב,

054-7232349 , nitsanluz@gmail.com

המלצות לשכפול:

1. לבנות קורס ו"קול קורא" נפרד לתושבים בדואיים, כולל מרצה מהמגזר כדי לנטרל תחושת ניכור.
2. לפרסם את הקורס באיכותי ונבחר – ראיון קבלה מסייע להעלות את רמת המעורבות והמחויבות.
3. לגבש קבוצת משתתפים מגוונת: נשים וגברים, צעירים ומבוגרים, אנשי דת, חינוך, עובדים מקומיים.
4. לבחור מנחה כריזמטי מהמגזר עם הבנה מקצועית עמוקה ויכולת להניע תהליך קבוצתי.
5. לקיים את הקורס בתוך הכפר, כדי להקל על ההגעה ולחזק תחושת שייכות.

רקע:

נחל אלכסנדר והשמורה הסובבת אותו ממוקמים בתחומי המועצה האזורית עמק חפר ומהווים עורק חיים מרכזי במרחב – סביבתי, תיירותי ואקולוגי. עם השנים, בשל פיתוח מואץ והיותו של הנחל נחל חוצה גבולות בין רשויות וגופים, נוצרו בו מפגעים תברואתיים וסביבתיים רבים: אתרי פסולת לא חוקיים, ביוב מוזרם, פסולת של מטיילים בפארקים, שריפות בעקבות מנגלים, וכן פגיעה בצומח ובבעלי חיים כתוצאה מנהיגה בלתי מבוקרת בשטח. אחד הנכסים האקולוגיים המרכזיים באזור הוא חוות ההטלה של הצב הרך – מין מוגן – שנפגע גם הוא מהמפגעים הקיימים. על רקע המצב, קמה בשנת 1996 יוזמה אזרחית של תושבים מודאגים שפנו למועצה בבקשה להקצות משאבים לשמירה על הנחל. ביוזמתם ובתמיכת המועצה, הוקמה קבוצת "נאמני נחל אלכסנדר" – קבוצת מתנדבים שפועלת עד היום בשיתוף פעולה הדוק עם מחלקת שפ"ע ואיכות הסביבה.

פעילות הקבוצה כוללת תורנות ימי שבת במוקדי התיירות לנוכחות והסברה בשטח, עידוד ניקיון עצמי, דיווח על מפגעים, הסברה למטיילים, והשתתפות בפעולות ניטור ושימור, כולל שמירה על אוכלוסיית הצב הרך. בנוסף, המתנדבים מקימים דוכני הסברה באירועי המועצה ומובילים הדרכות וסיורים בשמורה ובבתי הספר – כל זאת מתוך תחושת שליחות וחיבור עמוק למקום.

תיאור הפעולה:

המתנדבים פועלים לאורך ימות השבוע ובעיקר בסופי שבוע: הם מחלקים שקיות אשפה, מדברים עם מבקרים, מדריכים, מדווחים על מפגעים, ומעבירים פעילויות הסברה והדרכה. בשנים האחרונות הפעילות הורחבה גם לבתי הספר ולימי מועצה, תוך שיתוף פעולה הדוק עם מחלקת שפ"ע. כחלק מהעמקת הפעילות, החל לאחרונה ניטור שיטתי באמצעות מדד ניקיון ייעודי לשטחים הפתוחים, שמאפשר למתנדבים ולרשות לקבל תמונת מצב עדכנית ולקדם פעולות ממוקדות. בנוסף, גובש דף מסרים אחיד וברור המלווה את ההסברה למבקרים, ומבטיח שפה אחידה במסרים סביבתיים.

קהל יעד:

מבקרים בפארקים ובשמורה הסובבת את נחל אלכסנדר.

מטרות ויעדים:

1. יצירת נוכחות קהילתית מתמדת בשטח.
2. חיזוק הקשר בין התושבים למועצה דרך עשייה סביבתית.
3. עידוד ניקיון עצמי והסברה למבקרים.
4. קידום ערכים סביבתיים וחינוך קהילתי.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - אגף שפ"ע ואגף קהילה.
מחוץ לרשות - רשות ניקוז, רשות הטבע והגנים, מוסדות חינוך מקומיים, איגוד ערים לאיכות הסביבה, רשות המים, החברה להגנת הטבע, קק"ל ומרכז צפרות עמק חפר.

משאבים:

1. תקציב שנתי של כמה אלפי ש"ח בודדים (הסעות, עזרים, שי למתנדבים).
2. כוח אדם ממחלקת איכות סביבה על הליווי.

תוצאות והשפעות:

1. שיפור ממשי ברמת הניקיון בשמורה ובמוקדים המרכזיים.
2. הגברת תחושת האחריות בקרב תושבים ומבקרים.
3. התעניינות גוברת של תושבים בפעילות והצטרפות ליוזמות חדשות.
4. חיזוק הקשר עם מערכת החינוך במועצה.

אתגרים:

1. חלק גדול מהמתנדבים בני הגיל השלישי – נדרשת תכנית חילוף בין־דורית.
2. תלות גבוהה ברציפות ובהתמדה של הקבוצה המובילה.
3. צורך במנגנון שימור מוטיבציה לטווח הארוך.

חוברת הדרכה "נאמני נחל אלכסנדר"דף עזר למסבירים – פארק הצבים נחל אלכסנדראנשי קשר במועצות:

שמרית בשן, מנהל מחלקת שפ"ע – איכות סביבה, קיימות, תברואה, מ.א.

עמק חפר, shmritb@hefer.org.il, 054-5630433המלצות לשכפול:

1. גיוס מתנדבים איכותיים – אנשים עם מוטיבציה ויכולת הובלה, שיכולים להניע תהליכים בשטח מבחינה מקצועית וקהילתית.
2. העברת קורס הכשרה תקופתי – לטובת גיוס והכשרת מתנדבים חדשים שיצטרפו לקבוצה ויבטיחו את המשכיות הפעילות.
3. הגדרת מטרה משותפת וברורה – מטרה שכולם מזדהים איתה, מגשרת על חילוקי דעות ומחברת בין אנשים מרקעים שונים לטובת עשייה משמעותית בשטח.
4. קיום פגישות חודשיות קבועות – למעקב אחר פעולות, תכנון קדימה ומתן מענה שוטף לדיווחים מהשטח. גם בין הפגישות, כל דיווח שמגיע מקבל טיפול מקצועי מהמחלקה.
5. שמירה על תחושת שייכות והוקרה למתנדבים – נעשית במספר מישורים: הפקת ימי עיון וסיורים מקצועיים, תקצוב ציוד ועזרי הדרכה, הדפסת חולצות, הפקת אירוע גיבוש שנתי, מתן שי בחגים ואירוע נטיעות בט"ו בשבט. בנוסף, המתנדבים מוזמנים לכל אירועי המועצה וזוכים ליחס של עובדים מן המניין – דבר המחזק את תחושת המחויבות והמשמעות האישית של כל אחת ואחד מהם.

05

גישה רב מערכתית
וחיזוק הקשר המרחבי
ומקומי ממשלתי

שמירה על הניקיון ותחזוקת השטחים הפתוחים מחייבת גישה רב־מערכתית, שחוצה תחומים, תחומי שיפוט ותחומי אחריות. השטחים הפתוחים בישראל מנוהלים בפועל על ידי מגוון רחב של גופים – מועצות אזוריות, רשות הטבע והגנים, קק"ל, רשויות ניקוז, רשויות נחל, רמ"י, משרד הביטחון – ולצידם גם קהילות מקומיות, חקלאים ויזמים. במרחב רווי אינטרסים, לא ניתן לייצר שינוי משמעותי באמצעות רשות אחת בלבד. נדרש שיתוף פעולה מתואם בין כלל הגופים, תוך יצירת מנגנונים של תיאום, חלוקת תפקידים, קבלת החלטות משותפת והובלת תהליכים שיאפשרו ניהול אפקטיבי של השטח לאורך זמן. הגישה הרב־מערכתית יוצרת חיבור בין אסטרטגיה לביצוע, בין תכנון לנראות בשטח, ומבססת משילות סביבתית שהיא גם מקומית – וגם לאומית.

רקע:

השטחים הפתוחים בישראל הם משאב נדיר ומתכלה, החיוני לכלל הציבור – כמקור טבעי, תיירותי, חקלאי, ביטחוני ונופי. רוב שטחים אלה (כ-85%) נמצאים בתחומי שיפוט של מועצות אזוריות, אך בפועל – לרבות מהמועצות אין גורם ייעודי שאחראי על ניהולם השוטף, וכתוצאה מכך הם נתפסים כ"שטחי הפקר". האתגרים בשטחים הפתוחים כוללים עומסי מטיילים, תחזוקה לקויה, השלכת פסולת, פגיעה בחקלאות ובנוף – ולעיתים גם פעילות בלתי חוקית וביטחונית.

במועצה אזורית אשכול התקבלה החלטה אסטרטגית להפסיק להתייחס לניהול השטחים הפתוחים כאל "שאריות" של תחומי אחריות אחרים, ולמנוע טיפול מפוזר בין מחלקות. במהלך מוביל, מינתה המועצה מנהלת שטחים פתוחים שתפקידה לרכז את כל הפעילות, התיאום, ההובלה והפיתוח בתחום. למינוי זה נודעת חשיבות עצומה – הוא מייצר אמירה ברורה שהשטחים הפתוחים הם נכס של המועצה, ראויים לניהול מקצועי, השקעה תקציבית, ותכנון יזום ולא תגובתי. המנהל/ת מהווים גם גורם מקשר בין תחומי הסביבה, החקלאות, התיירות והביטחון, ומתכללים שיתופי פעולה עם שותפים פנימיים וחיצוניים.

הגדרת תפקיד מנהל שטחים פתוחים:**מסמך הגדרת תפקיד****אבני דרך:**

- הגדרת תחומי האחריות, היעדים ומדדי ההצלחה, ואישור התקן והתקציב.
- גיוס מנהל/ת באמצעות מכרז וחפיפה עם בעלי התפקידים הרלוונטיים.
- הקמת פורום שותפים ומנגנון דיווח שוטף.
- מיפוי כלל השטחים הפתוחים, הכנת תכנית עבודה שנתית והשקת שני פרויקטי-דגל.

תפקיד זה קיים כיום במועצות נוספות – ביניהן גליל עליון, עמק הירדן, חבל אילות, גליל תחתון, אשכול ואחרות. בכל אחת מהמועצות מוגדר התפקיד בצורה מעט שונה ונמצא תחת הגדרת מחלקה שונה (פיקוח ואכיפה, איכות הסביבה וכדו'). בהתאם לצרכים המקומיים: יש הבדל בהיקף המשרה (50%-100% משרה), ברמת הסמכויות ובאחריות – אך המכנה המשותף הוא קיומו של גורם מרכז אחד שרואה את המרחב כולו, מחבר בין גופים, ומקדם תוכניות, תחזוקה ושיתופי פעולה.

קהל יעד:

עובדי המועצה, חקלאים, בעלי צימרים, תושבים, גורמים ממשלתיים, ומבקרים באתרים.

מטרות ויעדים:

1. להוביל תכנון, תחזוקה וניהול אסטרטגי של השטחים הפתוחים.
2. לקדם שיתופי פעולה בין כלל הגורמים הפועלים במרחב.
3. ליזום פרויקטים לשימור, פיתוח וחיזוק ערכי טבע, נוף, קהילה וחקלאות.
4. לבנות מנגנון שמאגד את כל הפעילות בנושא תחת אחריות וסמכות ברורה.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - מהנדס המועצה, מחלקות תכנון, סביבה, חקלאות, תיירות, תברואה, קהילה, דוברות ואכיפה.

מחוץ לרשות - רמ"י, קק"ל, רט"ג, רשות ניקוז, רשות העתיקות, חברת מקורות, הקרן לשטחים פתוחים, צה"ל וחברות חקלאיות פרטיות.

משאבים:

1. תקציב שנתי של כ-300,000 ש"ח (כולל שכר, רכב, הוצאות תפעול) ל 100% משרה. מקורות: מנכ"ל המועצה, קרן מועצתית, קרנות חיצוניות (קולות קוראים של משרד החקלאות, רשות ניקוזים, משרד המורשת, המועצה לשימור אתרים ועוד).

תוצאות והשפעות:

1. נוצר מוקד אחיד וברור לניהול השטחים הפתוחים.
2. חיזוק משמעותי ביכולת לתאם בין גופים, לפתח יוזמות, ולמשוך תקציבים חיצוניים.
3. שיפור בממשקי העבודה עם חקלאים, מטיילים, ומפעילי תיירות.
4. עלייה בתחושת השליטה והחזקה של המועצה במרחב.

אנשי קשר במועצות:

אושרה גבאי, מנהלת שטחים פתוחים, מ.א.

אשכול, _oshragabay@gmail.com, 050-5063165

אתגרים:

1. יצירת שיתוף פעולה מלא בין אגפי המועצה ואי-פיצול אחריות.
2. שינוי תפיסתי פנים-ארגוני: להבין כי זהו תחום יזמי ולא רק תפעולי.
3. רתימת תושבים ויישובים ליוזמות ארוכות טווח לשמירה על המרחב.

המלצות לשכפול:

1. מינוי דמות ייעודית שמחזיקה בתיק "שטחים פתוחים" כסמן מדיניות ולא רק תפקיד תפעולי.
2. יצירת מנגנון שיאפשר איגום תקציבים, תיאום בין מחלקות והובלת יוזמות.
3. קידום תהליך עומק לבניית לגיטימציה מול הנהגות היישובים ורתימתם לפעולה.
4. תכנון יעדים ברורים לשנה הראשונה – כולל מפות אחריות, איתור מפגעים, פיתוח יוזמות, וחיזוק החוסן היישובי.

רקע:

במועצה האזורית גזר פועל פורום בין-אגפי שמטרתו לקדם שינוי תפיסתי ויישומי בשגרת הפעולה של המועצה בתחומי קיימות וסביבה. אחד הנושאים המרכזיים שנבחרו לקידום הוא **צמצום השימוש בכלים חד-פעמיים** והפחתת כמויות הפסולת באירועים. כלים חד פעמיים נחשבים לאחד מסוגי הפסולת הבולטים והמכלכים ביותר בשטחים הפתוחים בישראל.

המועצה מארחת לאורך השנה אירועים קהילתיים רחבי היקף (כגון צעדת הרצל, אירוע יום האישה, Green Friday ואחרים), שבחלקם הגדול מתקיימים בשטחים פתוחים וכוללים שימוש נרחב בכלים חד-פעמיים. אירועים אלו מייצרים כמויות פסולת רבות, פוגעים בנראות השטח ובחוויה הסביבתית, ומעבירים מסר בעייתי לציבור.

כדי להתמודד עם האתגר, הוחלט להוביל תהליך הדרגתי להפיכת האירועים לאירועים עם "אפס פסולת", תוך שיתוף פעולה בין אגף שפ"ע, היחידה הסביבתית, אגף קהילה והפורום הבין-אגפי. הדגש אינו רק תפעולי – אלא גם ערכי: להציג מודל ציבורי להתנהלות אחראית במרחב פתוח.

המועצה ממירה חד-פעמי כך: מזמינים את הקהל להגיע עם בקבוק וכלים רב-פעמיים מהבית, ובמקביל משכירים ללא-תשלום ערכות כלים רב-פעמיים שהמועצה רכשה ואוחסנו אצל מתנדבים. באירועים גדולים מוצבות עמדות "השאל-החזר" או נשכרת חברת כלים רב-פעמיים עם שטיפת כלים במקום; העלות - כ-2-3 ₪ למשתתף ומתקזזת עם החיסכון בפינוי פסולת. ספקי המזון והשתייה מחויבים לשרת רק בכלים רב-פעמיים ולמצוא פתרונות יצירתיים וגמישים

קהל יעד: תושבי המועצה ומבקרים אורחים.

מטרות יעדים:

1. לצמצם פסולת ולמנוע לכלוך באירועים המתקיימים בשטחים הפתוחים של המועצה.
2. להפסיק בהדרגה את השימוש בכלים חד-פעמיים.
3. לחזק את שיתוף הפעולה בין אגפים ולשלב שיקולים סביבתיים כבר בשלבי התכנון.
4. להוות מודל חינוכי ודוגמה ציבורית לניהול אירוע אחראי ובעל ערך סביבתי.

משאבים:

ללא תקציב ייעודי – הפעולה מבוססת על שינוי תפיסתי, תיאום אגפי ונכונות ליצירת פתרונות יצירתיים.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה ניכרת בכמות הפסולת באירועים מועצתיים ובצורך בפינוי מסיבי.
2. שמירה על ניקיון המרחב הפתוח לאורך כל האירוע.
3. עלייה במודעות הציבור – תושבים ואורחים כאחד – לחשיבות של הפחתת צריכה חד-פעמית והתנהלות אחראית בשטח.
4. שינוי תפיסתי בקרב המשתתפים: עצם ההיעדר של הפחים המוכרים גרם לרבים לעצור, לחשוב, ולחוות את האירוע אחרת – לשתות מכוס רב-פעמית, לצאת מאזור הנוחות ולראות שאפשר גם אחרת.
5. תהליך למידה מתמשך: לא כל פתרון מושלם מהניסיון הראשון, ולעיתים גם הפחתה היא הישג משמעותי בדרך לשינוי. הניסיון מלמד שבכל אירוע נוסף משתפרים הביצועים, ומתחזקת התחושה שהדבר אפשרי ומתקבל.

אתגרים:

1. המעבר לאירועים עם אפס פסולת הוא תהליך הדרגתי שלוקח זמן ודורש סבלנות – לא כל פתרון מצליח מיד.
2. נדרשת התאמה בין הפתרונות לאופי האירוע, הקהל והמשאבים הקיימים.
3. חלק מהספקים והמשתתפים מתקשים להסתגל לשינויים, במיוחד בהיעדר הרגלים קודמים.
4. תיאום בין אגפים הוא תנאי להצלחה – נדרשת עבודה משותפת ושפה אחידה בין כלל הגורמים.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - אגף שפ"ע, היחידה הסביבתית, אגף קהילה והפורום הבין-אגפי.
מחוץ לרשות - ספקי מזון וסדנאות, תושבים משתתפים ומתנדבים.

המלצות לשכפול:

1. הכנה מראש ותיאום ציפיות – לקיים פגישות מוקדמות עם ספקי מזון, סדנאות וגורמים תפעוליים לקביעת כללים ברורים.
2. התקדמות הדרגתית – להתחיל באירועים קטנים או ימי קהילה ולהרחיב בהמשך.
3. רתימת הנהגת היישובים והתושבים – חשוב לשתף את הקהל המקומי ולבנות תמיכה רחבה.
4. הקמת עמדות הסברה ייעודיות בשטח, שילוט בולט והנגשת מידע על הפרדה, שימוש חוזר וכלים רב־פעמיים.

דוגמה להסכם עם ספק:

[דוגמה להסכם עם ספק סדנה](#)

אנשי קשר במועצות:

נופר ששון, מנהלת היחידה הסביבתית, מ.א. גזר, nufar@gezer-

052-6407261 , region.muni.i

רקע:

ניהול שטחים פתוחים ונחלים כרוך בהתמודדות עם אתגרים סביבתיים, תכנוניים ותפעוליים, הנובעים מריבוי גופים בעלי אחריות וחוסר בתיאום. כדי לאפשר ניהול אפקטיבי, מקיים ובר-שיח עם הקהילות, הוקמו בשנים האחרונות מנהלות משותפות – גופים וולונטריים או סטטוטוריים – המאחדים את כלל בעלי העניין בניהול המרחב.

מהי מנהלת שותפה? גוף רב-שחקנים הפועל בשותפות מתואמת לקביעת מדיניות, תכנון, פיתוח וניהול של מרחב נחל או שטח פתוח. המנהלות משמשות כפורום לדיון, גיבוש הסכמות, ביצוע פרויקטים, תחזוקה, פיקוח, הסברה, וחינוך סביבתי.

מטרות יעדים:

1. שמירה ושיקום סביבתי – שיפור מצב הנחלים והשטחים הפתוחים, מניעת זיהום, הגנה על מערכות אקולוגיות, ופיתוח תשתיות מותאמות.
2. ניהול מתואם ורב-שחקני – יצירת מנגנון פעולה משותף לגופים ממשלתיים, רשויות מקומיות, חקלאים, עמותות ותושבים לקביעת מדיניות, תכנון וביצוע פרויקטים.
3. חיזוק קשרי קהילה ותיירות בת-קיימא – עידוד אחריות ציבורית למרחב, שילוב חינוך והסברה, ופיתוח פעילות פנאי ותיירות תוך שמירה על ערכי טבע ונוף.

בעלי ענין ושותפים:

המבנה משתנה בהתאם לאופי המרחב. לרוב כוללות המנהלות: מועצות אזוריות ורשויות מקומיות, רשות ניקוז ונחלים, משרדי ממשלה (סביבה, חקלאות, תיירות וכו'), גופי טבע ומורשת (רט"ג, קק"ל, רשות העתיקות), תושבים, נציגי ציבור, אקדמיה, עמותות, חקלאים ועסקים. לדוגמה:

- מנהלת גליל עליון: פועלת מזה כ-20 שנה, כוללת שלושה צוותי משנה (טבע ונוף, נחלים, חקלאות), פועלת מול מוסדות תכנון וכוללת רכזת ייעודית לניהול שטחים פתוחים.
- מנהלת נחל אלכסנדר: כוללת צוותים לפי נושאים (נחל, אגמון, חינוך, תחזוקה), נבנתה סביב שולחן עגול אזורי ומובילה תהליכים חינוכיים וקהילתיים.
- מנהלת שקמה: בעלת מעמד סטטוטורי (בהתאם לתמ"מ), כוללת שש מועצות אזוריות וגופים ממשלתיים, מקיימת ועדת משנה תכנונית ומקדמת תחזוקה, פיתוח תיירות, תוכניות חינוך וניטור אקולוגי.

- מנהלת פארק המעיינות: הוקמה כמנגנון שותף לניהול שמורת נחל הקיבוצים ומקורות המעיינות הסמוכים. המנהלת כוללת את המועצה האזורית עמק המעיינות, רשות ניקוז ונחלים ירדן דרומי, קק"ל ורט"ג, ופועלת במודל של איגום משאבים לתחזוקה, פיתוח, חינוך סביבתי וניהול מבקרים.

משאבים:

1. בשלב ראשון – רכז/ת ייעודי/ת למנהלת.
2. בשלב מתקדם – ניתן להסדיר איגום תקציבים בין השותפים, כפי שנעשה במנהלת פארק המעיינות, המנוהלת כיום במודל מימון משותף ע"י רשות ניקוז, מועצות אזוריות, קק"ל ועוד. (למשל: 500,000–300,000 ש"ח בשנה במנהלת שקמה)

רקע:

בשנת 2011 הוכרז מרחב מגידו כמרחב ביוספרי ע"י אונסק"ו – ההכרזה הראשונה מסוגה בישראל. ההכרזה מבוססת על תפיסת עולם בינלאומית של שימור המגוון הביולוגי לצד פיתוח בר-קיימא, חיזוק הקשר בין אדם לסביבה, וקידום תהליכים קהילתיים-מערכתיים לניהול משותף של משאבי טבע.

כחלק מיישום ההכרזה, הוקם במועצה צוות מתאם ביוספרי – גוף ייחודי הפועל כזירה משותפת לכלל הגורמים הרלוונטיים במרחב: מחלקות המועצה (תכנון, סביבה, תפעול), נציגי רט"ג, קק"ל, החברה להגנת הטבע, תושבים, אנשי חינוך ואקולוגים לצד עמותות מקומיות ויזמים. הצוות מתכנס באופן שוטף ומקדם תיאום בין תוכניות, פרויקטים ותהליכי תכנון והשפעה – מתוך הבנה כי אף גוף לא יכול לנהל לבדו את השטחים הפתוחים. הייחוד של הצוות הוא ביצירת ראייה משותפת והבנת המרחב כמערכת אקולוגית, קהילתית, חקלאית ותיירותית שלמה. במסגרת עבודת הצוות מקודמות יוזמות בתחומי חינוך סביבתי, תכנון שבילים, שילוט, ניטור פרפרים, שימור אתרים, חקלאות מקיימת, שילוב תושבים, ופיתוח ממשקים בין יישובים, שטחים חקלאיים ואתרי טבע.

קהל יעד:

תושבי המועצה, נציגי רשויות ממשלתיות, ארגוני סביבה ושותפים לפיתוח המרחבי.

מטרות ויעדים:

1. לנהל את השטחים הפתוחים מתוך ראייה מרחבית הוליסטית.
2. ליצור תיאום ושותפות אפקטיבית בין כל בעלי העניין הפועלים.
3. לחבר בין תושבים, גופי ממשל וארגוני טבע לעבודה משותפת. לשלב ערכי סביבה, קהילה ופיתוח בר-קיימא בתהליכי קבלת החלטות.

בעלי עניין ושותפים:

בתוך הרשות - ראש המועצה, מהנדס המועצה, מחלקות סביבה, תכנון ותפעול.

מחוץ לרשות - רט"ג, קק"ל, החברה להגנת הטבע, משרדי ממשלה, עמותות סביבתיות ותושבים.

משאבים:

1. תקציב מועצתי של כ־14,000 ₪ בשנה.
2. תוספות תקציביות נקודתיות (כ־4,000 ₪) לפרויקטים חינוכיים ואירועים.
3. תקציבים נוספים ממקורות חיצוניים: קק"ל, הקרן לשטחים פתוחים, משרד החקלאות עמותות שותפות.

תוצאות והשפעות:

1. קידום שיח בין־מגזרי מבוסס אמון, עם ראייה ארוכת טווח.
2. יצירת מנגנון קבלת החלטות שמכבד את כל הגורמים.
3. גיבוש תשתית לשיתופי פעולה בפרויקטים סביבתיים וחינוכיים.
4. שיפור נראות והנגשה של אתרי טבע ושטחים פתוחים.

אתגרים:

1. פערי שפה, תפיסה ואינטרסים בין הגופים השונים.
2. קושי בהנעת תהליכים הדורשים הסכמות בין־מערכתיות.
3. ריבוי שותפים שמוביל לעיתים לאי־הירות בקבלת החלטות.
4. צורך בהגברת ההשתתפות של תושבים שאינם מעורבים בשוטף.

המלצות לשכפול:

1. להתחיל בגיבוש צוות ליבה קבוע ורב־תחומי מהמועצה ומחוצה לה.
2. לבנות מנגנון קבלת החלטות מוסכם עם חלוקת תחומי אחריות.
3. לשלב את הציבור הרחב דרך תהליכים משתפים, סיורים, יוזמות מקומיות.
4. לראות במרחב כולו מערכת אחת – טבע, קהילה, חקלאות ונוף.
5. להשתמש בצוות כגוף מטה גם לשילוב בין תקציבים ויוזמות חיצוניות.

רקע:

מאז 2017 הובילה מועצה אזורית עמק המעיינות תהליך לעיצוב מדיניות אכיפה בתחום הפיקוח על מפגעים סביבתיים, כחלק מתגובה לצמיחה בלתי מבוקרת של מפגעים חקלאיים ותשתיות לא חוקיות. בעקבות חוסר בשיתוף פעולה מצד גורמים בשטח, ובשל פערים בתחומי אחריות, הוחלט להקים פורום בין-מחלקתי פנימי בשילוב ייעוץ משפטי ולבסס מדיניות חדשה לרישוי, תכנון ואכיפה. לאחר החלטת המועצה על יוזמת הפורום האזורי והקצאת תקציב בסיסי ומינוי אחד מבעלי התפקידים לקחת את האחריות (מנהל אגף שפ"ע/סביבה, מנהל מחלקת פיקוח/ קב"ט), יש למפות את בעלי העניין הרלוונטיים לפורום:

המשטרה הירוקה, יחידת ינשו"ף, רט"ג, הסירת הירוקה, מדור הגנ"ס במשטרת ישראל, מג"ב, מרכז הכבאות, האשכול, מועצות מקומיות ועיריות שכנות, רשות ניקוז, קק"ל.

מטרות ויעדים:

1. הפחתת היקף המפגעים החקלאיים והסביבתיים.
2. הגדרת מדיניות אחידה לרישוי, תכנון ואכיפה.
3. חיזוק שיתוף הפעולה בין המחלקות ובעלי הקרקע.

משאבים:

1. שעות עבודה של עובדי המועצה (תכנון, שפ"ע, ייעוץ משפטי).
2. בהמשך: ניתן לשלב כלים לניהול תיקים, הכשרות, ושיתוף גורמים חיצוניים כגון רשות מקרקעי ישראל.

תוצאות והשפעות:

1. ירידה בכמות ההפרות והמבנים הבלתי חוקיים.
2. גיבוש מסמך מדיניות מוסכם.
3. שיפור בשיח עם בעלי הקרקע וחקלאים.
4. הפחתה משמעותית בעימותים סביבתיים חוזרים.

המלצות לשכפול:

1. להבטיח גיבוי מראש המועצה והנהלתה.
2. לעבוד באופן סדיר ורב-תחומי בין המחלקות.
3. לשלב ייעוץ משפטי קבוע בתהליך.

אנשי קשר במועצות:

שרון אלוק, מנהל מחלקת פיקוח ואכיפה, מ.א. עמק המעיינות.

050-5454408, pikuach@maianot.co.il

רקע:

תוכנית-אב לשטחים פתוחים (תאב"שפ) היא כלי אסטרטגי-מוניציפלי שממפה את כל השטחים הלא-בנויים בתחומי הרשות, מדרג את ערכם (טבע, חקלאות, נוף, פנאי, תשתיות) ומגדיר מדיניות שימור-פיתוח מוסכמת. משרד הגנ"ס ומינהל התכנון מקדמים את השיטה משנת 2014 בבסיס לקבלת החלטות שקופה ולגיוס תמיכות מהקרן לשמירה על שטחים פתוחים, LIFE-EU, קק"ל ועוד.

מטרות ויעדים:

1. שימור משאבי טבע ונוף מול לחצי פיתוח דמוגרפיים ותיירותיים.
2. הגדרת "קו ירוק" מוניציפלי ומנגנון סינון מהיר לכל יוזמת בינוי.
3. שיתוף ציבור ובעלי-עניין ליצירת קונצנזוס ומניעת התנגדויות מאוחרות.
4. גיוס משאבים ושותפים ליישום פרויקטי שיקום, חינוך וניטור.
5. חיזוק מעמד הרשות מול מוסדות התכנון והמטה הלאומי.

משאבים:

1. כוח-אדם מקצועי: מומלץ צוות ליבה בן ארבעה-חמישה אנשי מקצוע: אדריכל/ית-נוף מוביל/ה, מומחה GIS, אקולוג/ית שטח, ורכז/ת שיתוף-ציבור. ברשויות גדולות מוסיפים יועץ תיירות או כלכלן סביבתי.
2. נתונים וכלים: שכבות GIS ממינהל התכנון, צילומי אוויר מעודכנים, סקרי טבע-נוף ייעודיים, ומערכת סקרים דיגיטלית לקבלת הערות מהציבור. מרבית המידע זמין ללא עלות. הרחבות או סקרי שדה ייעודיים עולים כ-40 אלף₪.
3. תקציב זמן: עלות הכנה טיפוסית 350-450 אלף₪ (24-18 חודשים). התקציב כולל שכר יועצים, כינוסי ועדת היגוי, סקרי שטח, גרפיקה ואירועי שיתוף-ציבור. מומלץ להקדיש כ-10% נוספים להפעלה וניטור בשנתיים הראשונות.
4. תמיכת הנהלה פוליטית: החלטת מליאת מועצה שמאשררת את קו הפעולה, ממנה רכז/ת שטחים פתוחים ומשחררת שעות עבודה ייעודיות של מהנדס/ת הוועדה המקומית.

שלבים עיקריים

1. החלטת מליאה והקמת ועדת היגוי רב-תחומית.
2. איסוף מידע וסקרי שטח – טבע, נוף, חקלאות, תרבות, סיכוני אש/זיהום.
3. ניתוח GIS - חלוקה לאזורי שימור, פיתוח וממשק ואיתור מסדרונות אקולוגיים.
4. גיבוש חזון ויעדים מדידים (לדוגמה: $\leq 80\%$ קרקע חקלאית מוגנת עד 2035).
5. טיוטה ציבורית – שולחנות עגולים, מפה אינטראקטיבית.
6. אישור והפקדה – מליאה והגשה לקרן השטחים הפתוחים למימון.
7. הטמעה וניטור – טופס "סינון מהיר" דיגיטלי, Dashboard GIS ודוח שנתי.

מדדי הצלחה מומלצים:

1. $\leq 95\%$ כיסוי GIS מעודכן.
2. 100% מהיתרי הבנייה עוברים "טופס סינון" החל מאישור התוכנית.
3. ירידה $\leq 20\%$ בדוחות פגיעה בערכי טבע בתוך 3 שנים.
4. גיוס ≤ 3 מ' ש' למיזמי שיקום וניהול בשנה שלאחר האישור.
5. $\leq 85\%$ שביעות רצון תושבים (סקר שנתי).

אתגרים:

1. קונפליקטים בין צורכי תיירות ואנרגיה לבין ערכי טבע ייחודיים.
2. התנגדויות חקלאים ויזמים – מצריך שיתוף אמיתי ולא "טיק-בוקס".
3. פערי נתונים (בעיקר תשתיות עתידיות ומגוון ביולוגי עדכני).
4. הקצאת זמן ותקציב ברשות עמוסה.
5. תיאום בין תוכניות מחוזיות, מתאר מקומיות ותוכניות לאומיות.

המלצות לשכפול:

1. רכזת פנימית/ת – מבטיחה המשכיות מול יועצים חיצוניים.
2. נתונים בזמן-אמת – Dashboard ציבורי מגביר אמון ומקצר התנגדויות.
3. שלבו אכיפה וחינוך כבר בשלב התכנון (יחידות פיקוח, "שומרי נחל").
4. הצטרפו לרשת עמיתים (גליל עליון, גולן, מטה אשר ועוד) לשיתוף תבניות GIS, חוזים ותהליכי שיתוף-ציבור.
5. שרינו תקציב הטמעה מראש – לפחות 10% מתקציב ההכנה מוקצה להפעלת יחידת שטחים פתוחים ב-3 שנים הראשונות.

דוגמאות לתוכניות אב לשטחים פתוחים במספר מועצות:

[תכנית אב מועצה אזורית גליל עליון](#)

[תכנית אב מועצה אזורית גולן](#)

[תוכנית אב מועצה אזורית חבל אילות](#)

[תוכנית אב מועצה אזורית מטה אשר](#)

[תוכנית אב מועצה אזורית עמק הירדן](#)